

Музично-Літературний Журнал
Bandura
Бандура

"БАНДУРА"

КВАРТАЛЬНИК

Видає Школа Кобзарського Мистецтва
в Нью-Йорку

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ

Школи Кобзарського Мистецтва

Редакція застерігає за собою право скорочувати статті та правити мову. Статті, підписані авторами не обов'язково висловлюють погляди чи становище Редакції. Передрук дозволений за поданням джерела.

ВСІ МАТЕРІЯЛИ ДО РЕДАКЦІЇ
ПРОСИМО СЛАТИ НА АДРЕСУ

SCHOOL OF BANDURA

84-82 164th Street

Jamaica, N.Y. 11432

Літературно-мовний редактор
Борис Берест

Графічне оформлення: В. Пачовський

"BANDURA"

A Quarterly Magazine Published
by the New York School of Bandura

The Publisher reserves the right to edit all submitted materials. Submitted articles, signed by the author, do not necessarily reflect the official views of the "Bandura".

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ

Америка:

Річна передплата — \$13.00

Поодиноке число — \$5.00

Канада:

Річна передплата — \$14.00

Поодиноке число — \$6.00

Інші країни:

Річна передплата — \$17.00

Поодиноке число — \$7.00

**ЧИТАЙТЕ — РОЗПОВСЮДЖУЙТЕ
ПРИСІДНУЙТЕ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ**

для

КВАРТАЛЬНИКА

„БАНДУРА“

ПЕРІОДИЧНІСТЬ ВИДАННЯ

квартальника

„БАНДУРА“

залежить тільки від Вас!

SUBSCRIPTION PRICE LIST

U.S.:

Annually — \$13.00

Per issue — \$5.00

Canada:

Annually — \$14.00

Per issue — \$6.00

All other countries:

Annually — \$17.00

Per issue — \$7.00

Subscription in U.S. Dollars only.

The Bandura Magazine is an important Quarterly Journal devoted to Ukrainian folk music. Urge your friends to subscribe today!

The Bandura Magazine cannot be published without your support

ПРИВІТ МОЛОДИМ БАНДУРИСТАМ!

Зближалися дати 29 і 30 грудня 1984 р., дні концертів збірної кобзарської молоді в Нью-Йорку і Філадельфії. Поспішаю до Нью-Йорку, щоб побути хоч на одному з тих концертів, привітати молодь і заохотити її до дальших подібних чинів.

За чверть години перед початком концерту я вже в концертній залі. Радісна зустріч, але довідаюся, що привітів не буде. Концерт почався... У першому відділі перед закритою завісою виступали солісти у «малих» формах. Та коли відкрилася завіса на другий відділ, на знак руки диригента Петра Китастого, з маси ста тридцяти восьми учасників на сцені виріс ліс бандур і полилися пісні одна за однією, мов у казці.

Успіх був надзвичайний, якого не можна лишити без вислову признання, що лишається зробити через пресу.

Перед нами розстелилася розкішна китиця українського світу — наша кобзарська молодь. Це наші майбутні носії кобзарського мистецтва, гордість нашого народу, амбасадори української культури. Вони зібралися тут, щоб вшанувати жертви комуністичного терору — сотки сліпих кобзарів і лірників, замордованих з наказу Сталіна п'ятдесят років тому, а разом з тим, щоб задемонструвати невмиручість кобзарського мистецтва, як одного з найпотужніших рушіїв духовости українського народу, його патріотизму.

Ви чули їх прекрасний концерт, який вони підготували самостійно, показавши зразки високого кобзарського мистецтва.

Ви були свідками того, що вони пробують вводити нові форми підбирають нові композиції, які ще не виконувалися кобзарськими одиницями, роблять власні аранжування, композиції, і все це не без успіху.

Ми, старша генерація кобзарів, сьогодні тішимося і гордимся, що нам удалося виростити цю кобзарську молодь, передати їй такі вартості, як палка любов до кобзарського мистецтва, патріотизм, посвята і жертвенність, без чого кобзарство не могло б утриматися на чужині, бо належної підтримки й розуміння з боку відповідних вищих чинників воно, на жаль, не удостоїлося. Хоча б згадати відкриття пам'ятника Тарасові Шевченкові у Вашингтоні, яке плянувалося без участі Капелі Бандуристів, вона б мала виступити лише на посвяченні площі. Та як коштовно для Капелі це обійшлося, а спів її слухав увесь Вашингтон протягом всієї церемонії відкриття.

І ось так, осамітнене кобзарське мистецтво лишилося і на еміграції, але збереглося лише завдяки вищезгаданим вартостям бандуристів та матеріальній підтримці нашого рядового патріотичного громадянства. За що всім їм належить високе признание!

Вам же, молоді бандуристи, найвище признание за те, що ви сприйняли вартості кобзарів старшої генерації, ставши бандуристами, хоч і не малим коштом засобів і праці!

Вітаю вас усіх від вашої матері — Капелі Бандуристів з вашим великим успіхом та закликаю ніколи не лишати і не випускати з рук нашої духової зброї — бандури. Несіть кобзарське мистецтво в світ, доки не донесете його назад на Україну до золотоверхого Києва!

Петро Гончаренко

Голова управи і адміністратор Капелі Бандуристів

Імени Тараса Шевченка

UKRAINIAN BANDURIST CHORUS

Taras Shevchenko

P. O. BOX 119 — HAMTRAMCK BR.
DETROIT, MICHIGAN 48212

BACKSTAGE WITH THE BROADWAY BANDURISTS

“And a one, a two, a one two three . . .” “No that’s too fast . . . start again. Di di di dum pum . . . right, you’re starting to get it”. This I heard as I rushed into practice on the second floor of the SUM building in New York, the evening after Christmas 1984. Searching for a seat, I was amazed at all the unfamiliar faces here on my home turf. “Okay folks, let’s try it again”, said the conductor, “and put more feeling into what you’re playing”. So began the sometimes tiring, sometimes exhilarating 3-day rehearsal period before our concerts on Saturday and Sunday.

Over 130 bandurists from the U.S., Canada and even from England, gathered in New York City Christmas week to perform at Town Hall on December 29th and in Philadelphia’s Northeast High School on the 30th. The event honored the memory of the 300 kobzari and lirnyky who were murdered in the 1930’s under Stalin’s orders.

Looking around, I saw people from everywhere - Cleveland, Detroit, California . . . “Where are your from?”, I asked the sopranos next to me. “Saskatoon,” was the answer. Quite a hike from Western Canada, eh?

On Wednesday night rehearsal lasted until 9:00 PM, with a break for refreshments, snacks, mingling (and back rubs). Now it was time for most of the participants to find out about accommodations, so they gathered ’round as Lida Czorny matched people up with their hosts. Amid the scrambling for bandura cases, garment bags and coats, floated phrases such as “Meet so-and-so. He/she will be staying at your house”. And so I went home with three extra roommates, in addition to the usual two that I live with.

As it was the holiday season and there were lots of out-of-towners, many of us simply moved downstairs to SUM’s Dibrova for a few beers and a lot of fun. Against all complaints, however, the younger participants were whisked off to their hosts’ homes. Being a native of the area, I felt it my duty to hang around (someone’s got to do it), and so it was rather late when my guests and I made it home (several blocks from SUM).

Thursday morning, as I prepared for the 10:00 rehearsal - which was now being held down the street from me at St. George’s school - I was thankful for my proximity to the rehearsal halls and other important locations in the area.

“Mi . . . ma . . . mo . . . moo . . .”, we chanted in unison, warming up the ol’ vocal chords for a day of singing and playing. A few welcoming words from Victor Kytasty, president of the Society of Ukrainian Bandurists, and we split up into groups for separate practices with the various conductors. The concert was to be conducted jointly, that is, several conductors were each responsible for a portion of the repertoire.

“Where does that line lead?”, asked Natalka of the sopranos, trying to get more dynamics and feeling into the music. “The momentum is building in this song. You’ve got to show it,” she answered. We went through the repertoire, from one of

my favorites, "A Miy Bat'ko Orendar," to the soulful "Oy Hore Tiy Chaytsi," to the lively medley of Ukrainian Christmas carols - "Vstan Davyde," "Dnes Poyushche," and "Vo Vyfleyemi."

After our throats were hoarse from singing, we went back to the main room (the gym) to run through the pieces with the other groups. There was still a lot of work to be done. Repeatedly, Victor and the conductors said things like, "Listen, you can't use your notes anymore, not at this stage in the rehearsal." A few nervous glances were exchanged, paper rustled as a few people hid their notes from Victor's watchful eyes. "Is he serious?" someone muttered near me.

The time passed quickly as we practiced with each conductor - the instrumental medley and "Zhala Ulanka" with Taras Pavlovsky, "March of the Youth," "Oy Hore Tiy Chaytsi" and "A Kalyna ne Verba" with Julian Kytasty (a.k.a. Jules), the Christmas medley, "A Miy Bat'ko Orendar" with Natalka Pavlovsky, and last but not least, "Boh Predvichniy" and "Nova Radist Stala" with Petro Kytasty.

Victor Kytasty appeared before us again, this time to announce lunch. "Be back at 1:30," he said sternly, looking very much the SUB executive. Many went out for a quick slice of Ray's pizza (as we did for dinner, for breakfast at 3:00 in the morning. . .) or some chow (mein) at the Panda House, although there was plenty of food to be found (and eaten) right at the rehearsal hall. Those who didn't venture out in the snow were served a home-style meal by the cheerful "kitchen staff" mostly parents of the bandurists attending rehearsals; Mrs. Maga, Mrs. Czorny, Mrs. Kushnir, Mrs. Bodnar, as well as the ever-present Mr. Czorny. "Have another varenyk," they'd say., "It's good for you." And then to the girls: "No, that's enough. Just look at those hips!"

As the banduras rested on the chairs in the gym, we bandurists rested our poor little fingers, aching from hours of non-stop playing. As to resting our voices, well, there was a lot of catching up to be done with old friends, there were new friends to be made. . .

Demanding as it was, I had the feeling - shared, I think, by most in the group - that we were doing something truly special. I mean how often do you get over 120 Ukrainians in one room, cooperating and working together in unison. Really, though, every once in a while it would hit me that we were all here to keep the music and national culture alive, and with that, the memory of those who were persecuted for self-expression. And it was thrilling to be working with such young, talented people, many of whom had come from so far away.

SUB had been organizing this concert all year, working on repertoire, publicity, accommodations, transportation and a million other details. Meanwhile, bandura groups throughout the U.S. and Canada - from New York to Cleveland and Detroit, from Montreal to Winnipeg, Saskatoon, and Toronto - were learning the music and readying themselves for the joint practice in New York. After months of preparation, we met to pool our banduras, voices, enthusiasm and commitment to this event.

And before you could say, "I just popped another string," it was Saturday, December 29th and the concert was upon us. Everybody was supposed to be up bright and early, at Town Hall by 11:00. I remember rushing out the door, running into others from the group, and all were whistling for taxis on Second Avenue at 10:59.

After assembling on the small stage (an understatement) for a quick run through a few pieces, some advice from the conductors, and a sound check, it was time for all 120+ of us to don our zhupany and pidtechky and beads and boots and . . . “Hey Petro! Come here and let me put some make-up on you,” was heard throughout the dressing room. Frown though they did at first, a lot of the guys actually had fun with the makeup and some even left their eyeliner on through the evening. What can I say except “American decadence?!”

Some of us sneaked out of the dressing room upstairs to see the first half of the program. Comprising this were solos, duets, a trio and a quintet of instrumentalists and vocalists. Among the most memorable performers were Wolodymyr Luciv from London, England, Prof. Roman Lewycky - who was very convincing as an old kobzar image, Andriy Kytasty - with his heartfelt performance of the Duma about the Death of the Kozak - Bandurist Petro Kytasty’s declamation about a woman named Maria in wartime Germany and Mykola Deychakiwsky’s song about the 500 women killed in a Kazakhstan concentration camp.

With the emotional nature and subtle performance of these pieces, many of which were historical “dumas,” the audience seemed genuinely moved. The turnout for both performances was high - standing room only, and even so, many people were turned away at the door due to lack of space. As the first half drew to a close, it was back down to the dressing room for us, and time to line up in sequence for our entry onto the stage. That was a complicated procedure in itself, what with the four rows of people and instruments crammed onto the rather small stage. Town Hall is, incidentally, a beautiful, 100 year-old landmark building in the Times Square area, restored to its original grandeur.

The room fell silent as the curtains opened, revealing an attentive audience to us, and to them, a sea of bandurists in full Ukrainian costume, “looking like a flower,” someone told us later. An audible murmur spread through the hall. I was too excited to hear - all my attention was on the conductor, who gave us a signal to sit and to pick up our instruments.

Before I knew it, we had run through all the pieces, except for “Nova Radist Stala.” As the audience cheered and stood up, one by one, we sat down again for the encore, directed by Petro Kytasty.

After the concert, many of us returned home for a quiet evening (quiet in comparison to the nights during rehearsal). It had been a full day and we had another big day ahead of us in Philadelphia. Some of the out-of-towners, however, wanted to get a taste of the Big Apple, so they went “out on the town” to such places as Studio 54, Danceteria . . .

Sunday morning, the buses were ready to leave at 8:30 (AM!) A couple of cups of coffee and I was ready to go (to the bathroom). After an hour or so on the bus, we took a detour to the cemetery in South Bound Brook to visit the grave of Hryhory Kytasty.

It was an emotional experience for the bandurists, many of whom were not able to pay their last respects to their mentor and friend because of the distance they lived, others remembering how a little over a year earlier Maestro Kytasty had led them at another historical event, the performance of 148 bandurists at the World Congress of Free Ukrainians in Toronto. Dr. Ihor Mahlay said a few words of thanks to the late Hryhory Kytasty, for he was greatly responsible for the work

accomplished this weekend, and was to direct the concert himself. It was only fitting, that the flowers we received at the New York concert be laid on his grave. After the bandurists sang “Dumy Moyi” under the direction of Petro Kytasty and a panakhyda was said, we were back on the road again to Philadelphia.

The Philadelphia concert went equally well and the Ukrainian community in Philadelphia was most receptive, demonstrating their feelings with a standing ovation. Phew! I couldn't believe it was all over. As we sat for a few minutes on stage, the curtains re-opened for an official concert photograph. Before we knew it, we were all playing “Vziaw by ya banduru” in unison, as if led by an invisible conductor. No, wait a minute - I think it was Victor standing up there after all! Then, quite unexpectedly, Metropolitan Mystyslaw came out before us with a few words of praise and encouragement in our future endeavors.

Later, we received more congratulations and thanks from Victor, who had seen the whole project develop from its inception to its completion. In a generous gesture, Ken Bloom, who builds banduras in New York, donated a replica of an 18th century style kobza to Valentyn Moroz, Jr., for showing marked improvement in his bandura playing in the past year, and for his expressed interest in the historical kobza.

The bus ride from Philadelphia was perhaps the best part of it all - everyone singing at the top of their voices, enjoying the feeling of comraderie that had developed over the week of rehearsals and performances.

As I sit here reminiscing, I am certain that our love for bandura and Ukrainian music will draw us all together again.

Xenia Jowyk

Вище духовенство українських церков на Збірному концерті в Філядельфії

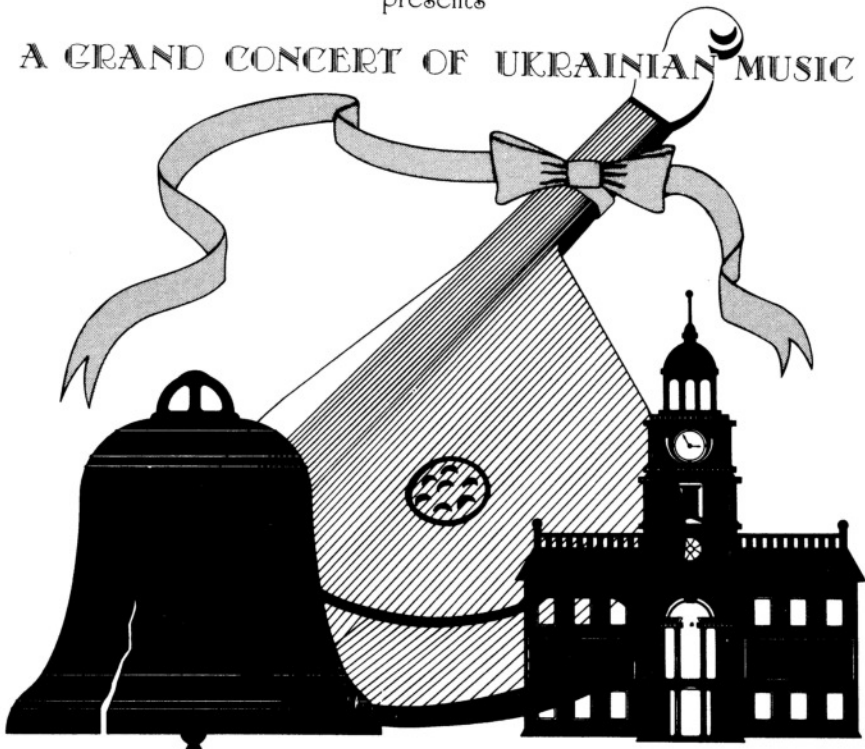
ЗБІРНИЙ КОБЗАРСЬКИЙ КОНЦЕРТ

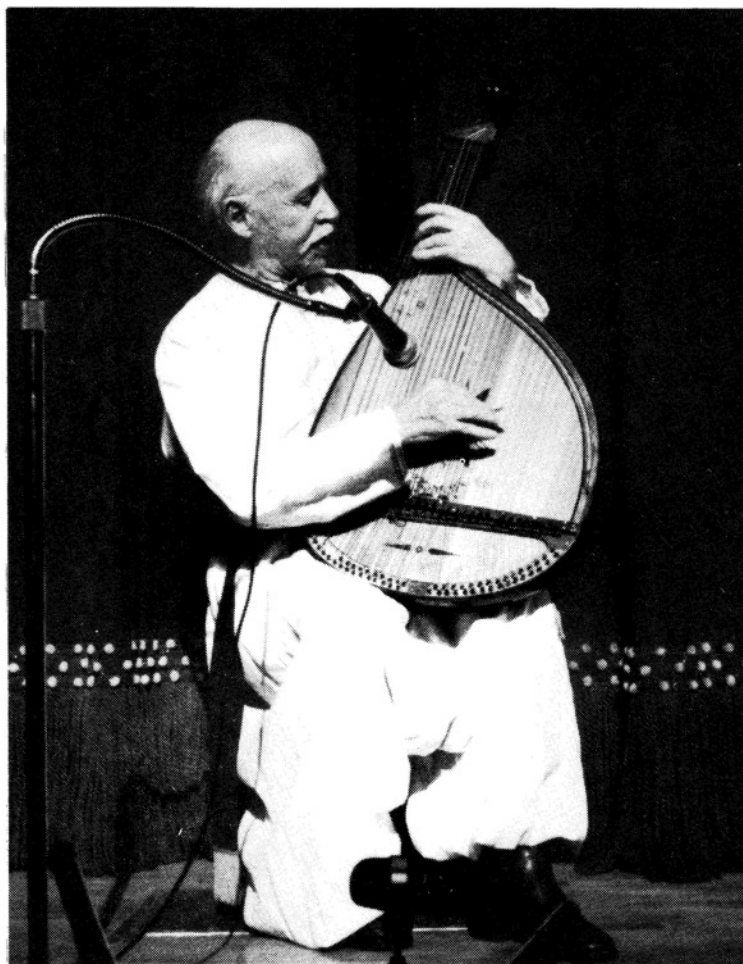
THE SOCIETY OF UKRAINIAN BANDURISTS

presents

A GRAND CONCERT OF UKRAINIAN MUSIC

Квінтет бандуристів. Зліва направо: Микола Дейчаківський,
Михайл Невмержицький, Петро Китастий, Павло Писаренко,
Юліан Китастий

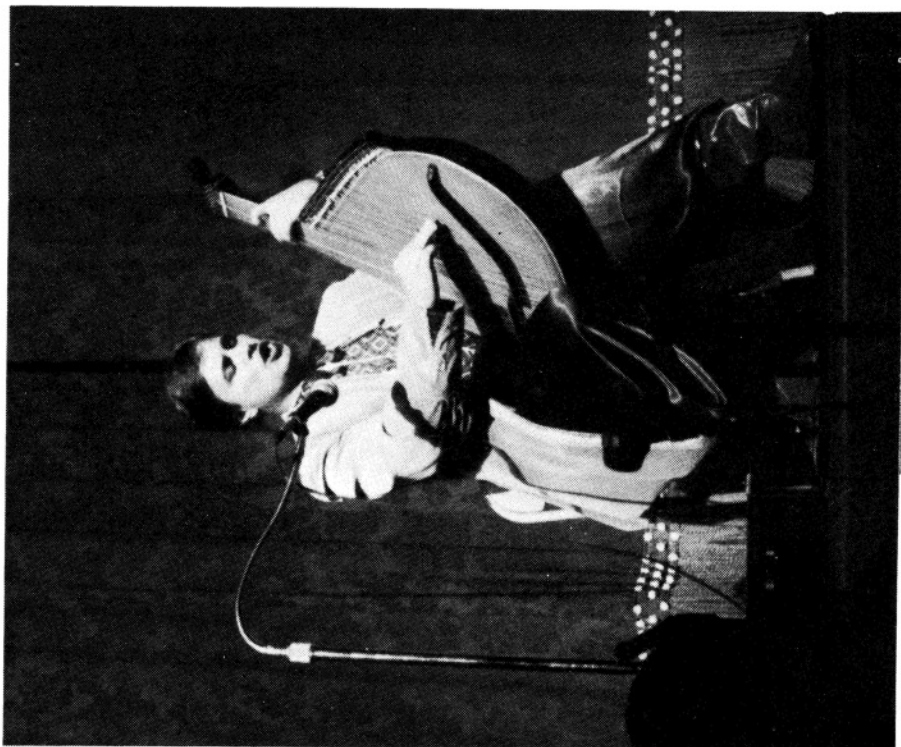

◆ ПІСНЯ НЕДОБИТОГО... із драми «Невольник» — слова
Т. Шевченка, муз. Марка Кропивницького

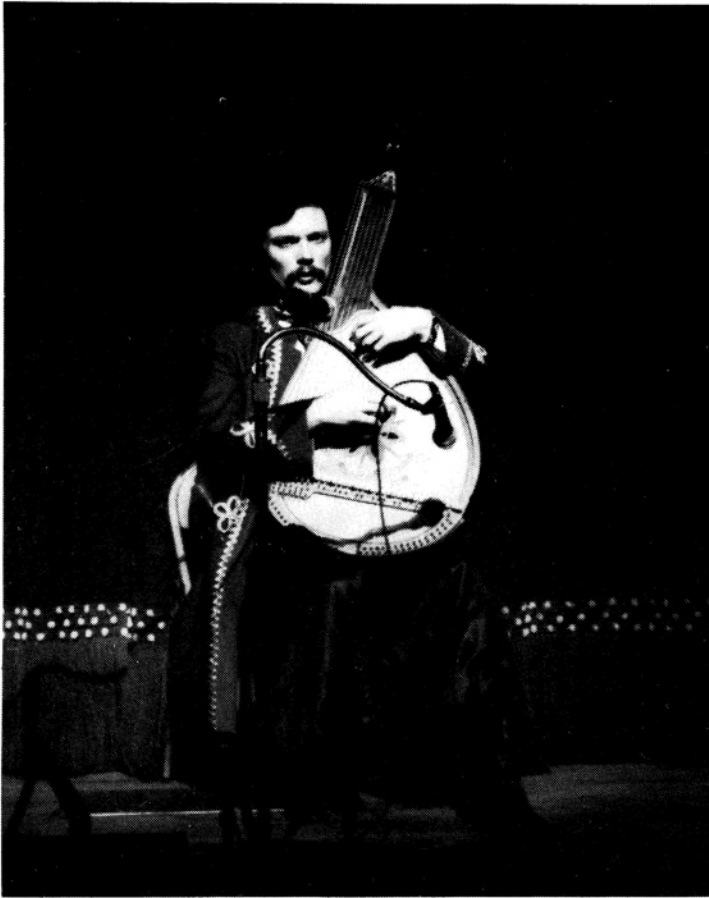
Виконує Роман Левицький

Володимир Луців

Андрій Кигастий

ПІСНЯ ПРО 500 — слова Стефанії Гурко, муз. Миколи
Дейчаківського
Виконує Микола Дейчаківський (у Нью-Йорку)

ЛЕТІВ ОРЕЛ — слова А.Кашенка, муз. Зиновія Штокалка
Виконує Марко Фаріон (у Філядельфії)

Михаїл Невмержицький, Микола Дейчаківський і Ліда Чорна

НА ЧОВНІ — слова Лесі Українки, муз. Лесі Дичко
Виконує **Марія Волянська**

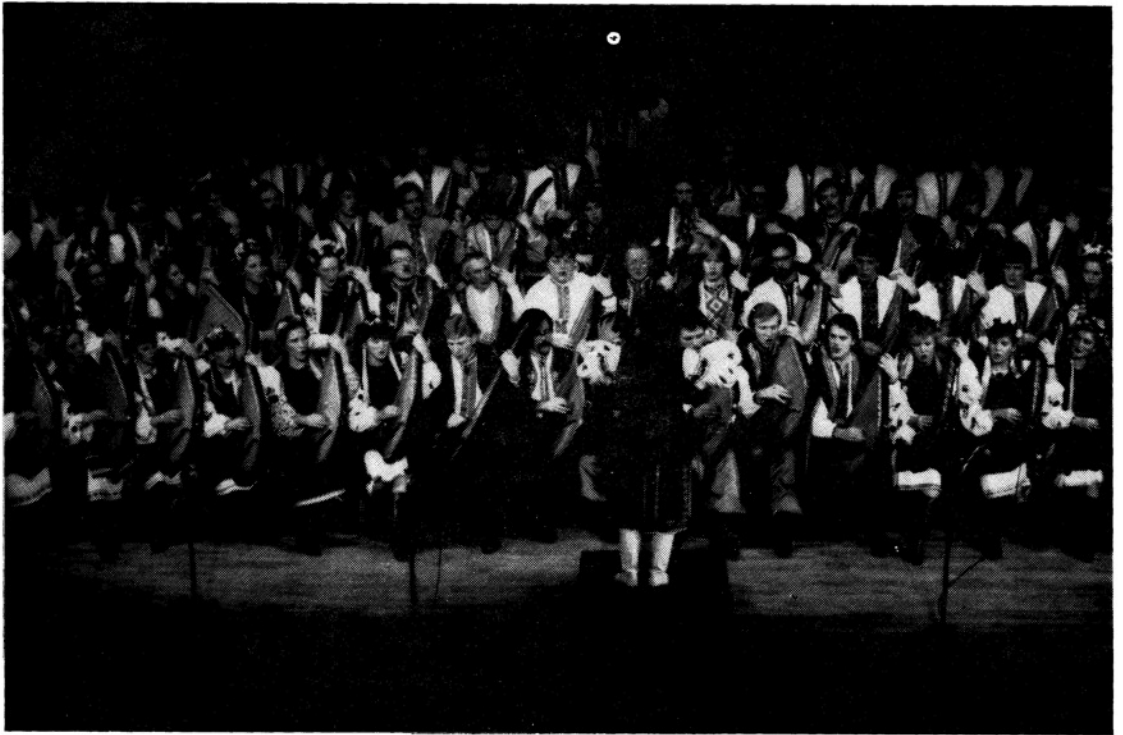
Оксана Родак і Василь Корець на Збірному концерті в Філядельфії

**ЖИТО СІЮ — нар. пісня, обр. Л.Опанашук і О. Ходоби
Виконують Ліля Опанащук і Оля Ходоба**

МРІЯ — ДАЛЕКА УКРАЇНА — обр. Ліси Клименко
Виконує Ліса Клименко

В'ЯЗАНКА КОЛЯДОК
Виконує збірний ансамбль бандуристів

Андрій Горняткевич

ГРИГОРІЙ ТРОХИМОВИЧ КИТАСТИЙ

17. I. 1907 — 6. 4. 1984

На першому місці випуску 7-8 чисел журналу «Бандура» поміщено «Новорічний привіт Г.Китастого». Хто б подумав, що слова, звернені в майбутнє, такі радісні, повні оптимізму, будуть заповітом і прощанням з друзями. Про себе Г.Китастий майже нічого не пише, а підкреслює працю й осяги і старших, і молодших колег. Він справедливо відмітив, що за останніх двадцять років бандуристське життя дуже пожвавилось. Можна б сказати, що здобуто вершини, про які й мріяти раніше не відважувалися.

Автор, із звичною йому скромністю, писав тільки, що за останні двадцять років він «так зріднився» з тими, які самі зріднилися з бандурою. Та за скромними словами й великими успіхами криється той факт, що великим чинником за всіма успіхами стояла саме постать Г.Китастого. Без нього важко уявити собі ті осяги, що здобуті нашими братами і сестрами.

У час, коли більшість думала про перехід у стан спочинку від томливої щоденної праці, Григорій Трохимович кидався у вир педагогічної праці, щоб передати в певні руки свій багатющий досвід. А досвід був великий, здобутий у важкій школі життя.

Народився він 17 січня 1907 року в сім'ї Трохима й Оксани Китастих у Кобеляках на Полтавщині. У своїй «Автобіографії» він згадує, що пісню й музику взагалі він полюбив ще в рідному домі, бо батьки були співучими й музикальними (7-8). Не дивно, що й діти були музично обдаровані. Коли Григорій згодом почав вивчати гру на бандурі, старші брати також захопилися цим інструментом і виступали в Кобеляках і околиці як «Три брати Китасті-бандуристи» (10).

Г.Китастий хотів поступити до музичної школи, але обставини були не ті. У батьків не було чим матеріально допомогти синові, а вчитися й працювати на життя було нелегко. Все ж таки, в 1927 р. на двадцятому році життя, він виїхав з дому, і його прийняли до Полтавського музичного технікуму. До року він мав скласти іспити екстерном за сім клясів народної школи з усіх потрібних предметів, включно з німецькою мовою (12).

Григорія Трохимовича зачислили студентом вокально-хорового відділу. Тут він більше наполягав на загальноосвітні предмети, бо через природні здібності лекції музики давалися йому легко.

Побутові справи також налаштовувалися. Новий директор технікуму, Ф.М.Попадиш, влаштував Г.Китастого при студентському гуртожитку. Дещо можна було заробити на прожиток на станції при вивантажуванні товару, а гра на скрипці (якої його навчив брат Іван) давала нагоду грати до танців по клюбах. Завдяки голосові й музичним здібностям також удалося стати штатним співаком полтавського соборного хору (12). З цього ж хору Г.М.Хоткевич вибрав свою славетню Полтавську Капелю (13).

У Полтаві Г.Китастий використовує нагоду познайомитися з театральним та хоровим мистецтвом і не пропускає нагоди бути на концертах Полтавської капелі бандуристів. Хоч він чув цей колектив ще в Кобеляках, та під час його побуту в Полтаві він набрав більше академічного складу, стиль праці став більше професійним, а до репертуару включено широкі музичні форми. Усі ці зміни наступили у наслідок наполегливої праці капелян та мистецького керівника Г.М.Хоткевича (14).

У 1930 році здійснилася довголітня мрія Г.Китастого: він успішно склав іспити і його прийнято студентом Київського музично-драматичного інституту ім. М.Лисенка. Тут, поряд з вивченням інших музичних предметів, Г.Китастий почав серйозно вивчати гру на бандурі. На початку він зустрічався з тими труднощами, з якими чи не всім нам доводилося боротися — рівночасно увести в гру і праву, і ліву руки. Але ці перепони подолано, а з якими успіхами, то всім відомо (15).

Г.Китастий, між іншим, слухав лекції в таких видатних композиторів та теоретиків, як М.Б.Грінченко, Л.М.Ревуцький, В.С.Косенко, Б.М.Лятошинський та Г.Л.Любомирський. Останній заохотив Г.Китастого розвивати свої композиторські нахили. Тому він спершу закінчив хормайстерський відділ інституту, а тоді перейшов на композиторський (15).

Під час свого побуту в інституті Г.Китастий познайомився з членами Київської капелі бандуристів, і вони, при потребі, запрошували його виступати з ними на концертах. Саме з цього періоду життя походять «Три брати Китасті-бандуристи» (16).

Але його «профіль професійного бандуриста» остаточно оформився після закінчення інституту. Саме тоді висилають Г.Китастого з різними бригадами на села, і він бачить власними очима ту трагедію, що в рр. 1932-33 пронеслася по Україні. Він, як селянський син, надто боляче відчуває ці жахливі роки штучного голоду, коли він ледве був у силі допомогти найближчій родині (16-21). Чи це лише випадок, що останній раз Г.Китастий виступав на сцені на поминальному концерті, присвяченому жертвам голоду 1932-33 рр у «Мейпл Ліф Гарденс? Цей виступ справив на всіх сильне враження. У своєму новорічному привіті Г.Китастий писав про цей концерт:

«ТУБ уможливив виступ у концертній програмі на 4-му Конгресі СКВУ, 4 грудня 1983 р. у м. Торонто у складі 148 співаків-бандуристів (при потребі можна було б число помножити у декілька разів). Як диригент, це вперше я бачив перед собою немов Христових воїнів, такий поширений виконавчий склад з бандурами в руках. Вони прибули з різних сторін і на устах принесли свою чисту душу, і не було сумніву, що в їхніх жилах тече здорова кров української раси, вони невідкупні, щирі шевченківсько-кобзарські діти з запевненням за їх майбутнє (1984, 3).

У тридцятих роках на Україні працював ряд колективів бандуристів. І травня 1931 р. відбулося відкриття першої Всеукраїнської музичної олімпіади, в якій, м. ін., взяли участь два «кобзарські ансамблі» з 16 учасників (Довженко, 128). Беручи до уваги, що це була олімпіада, тобто змаг найкращих, можна собі уявити, що в республіці тоді працювало куди більше таких колективів. Найкращими з них уважалися Київська й

Полтавська капелі бандуристів. Уряд, який, за словами Г.Китастого (21), присвячував чимало уваги мистецтву, постановив створити вірцевий ансамбль бандуристів республіканського масштабу. Для цього в березні 1935 р. обидві капелі викликані до Народнього комісаріату освіти і там урочисто прочитано постанову уряду УРСР про об'єднання їх у одну Державну капелю бандуристів (22). Це рішення бандуристи прийняли з радістю, бо це ж була злука найкращих і вона давала можливості розвиватися творчо й здобувати мистецькі вершини.

З цією капелею нерозривно зв'язалося життя Г.Китастого, і куди б не кидала його доля, бандурі, її мистецтву, її капелі він лишився вірним аж до останнього віддиху.

Капеля подорожувала по Україні, виступала в Москві, Ташкенті, Ашхабаді, Самарканді, Сталінабаді (Душанбе), концертувала в Грузії, Вірменії, на Кубані, на Північному Кавказі, у Молдавії і завжди з великим успіхом. Та не зважаючи на ці успіхи, єжовщина залишила свій жажливий слід на капелі — зникали диригенти, бандуристи...

Коли вибухла війна між Німеччиною й Радянським Союзом в 1941 році, евакуйовано на схід ряд культурних колективів, як наприклад, Державну оперу, Хор «Думку», Драматичний театр ім. І.Франка, Академію Наук, Спілку Письменників, Спілку Композиторів та багато інших мистецьких установ, але не Капелю бандуристів. Її просто розформовано (33).

Та капеляни забагато пережили разом, щоб просто так розійтися. Наприкінці жовтня 1941 р. ті бандуристи, що не були мобілізовані в армію, а лишилися в Києві, зібралися на пробу. І так відновилося життя колишньої Державної капелі бандуристів, але тепер під патронатом Т.Шевченка (33). Тут зібралися кращі капеляни, деякі з них добилися майже чудом до Києва. Зима пройшла скоро, в Києві важко було дістати побутові предмети, але бандуристи сходилися, відновлювали справжній кобзарський репертуар (34).

Почалися творчі подорожі відновленої капелі, спершу по південній Київщині, а згодом і по Волині й Галичині. Усюди капелю зустрічали з великим захопленням, бандуристи ж піднімали населення на дусі (35). Але ці успіхи прийшлися дорогою ціною. Німці налякалися цих здвигів і капелян вивезли до Німеччини на підневільну працю біля Гамбургу. І тут згодом доля їм усміхнулася. Капелянам вдалося повідомити впливових українців про свій стан, і німецька влада примусила їх концертувати по таборах «остарбайтерів» (примусових робітників з України).

Майже чудом переживши війну, капеляни зустрілися з новою загрозою: по центральній Європі їздили репатріаційні комісії, що намагалися заохотити всіх колишніх радянських громадян повернутися на батьківщину. Бандуристи аж надто добре знали, що їх ждало б, і вони рішуче відмовлялися репатріюватися.

Центральна Європа була переповнена всілякими втікачами, якими згодом заопікувалися агентства ООН. Бандуристи опинилися в таборах для скитальців, т. зв. «Ді-Пі», і тут вони розгорнули інтенсивну працю. Знов почалися концертні подорожі по українських таборах «Ді-Пі». І хоч умови були невідраді, бандура звучала вільно, своїм голосом, не співала на примусову вимогу якогось режиму.

Таке існування тривало відносно недовго. Бандуристи, як і багато інших скитальців, переселилися за океан, до Детройту. Тут довелося заробляти на хліб насущний по автомобільних заводах, а лише вільні хвилини присвячувати бандурі. У тих нелегких умовах капеля під проводом Г.Китастого робить ряд подорожей по Північній Америці, а також по Західній Європі та Австралії. Крім публічних виступів, бандуристи роблять ряд грамзаписів; спершу це були короткограючі платівки, а згодом дослівно десятки довгограючих платівок.

На цих платівках знаходяться і записи творів Г.Китастого. Найчастіше це були його дуже вдалі обробки народніх пісень, які він почав робити ще в 1930-их роках у Києві, але й також власні оригінальні композиції. Все ж таки ці записи — лише маленька частина великого творчого доріжку композитора. Можливо, найповніший список праць Г.Китастого зібрав д-р Я.Гурський (283-290). У **Збірнику на пошану Григорія Китастого**, що його він редагував, також видруковано частину оригінальних композицій та обробок для бандури (207-282), але це лише мала частина, до якої навіть не увійшли деякі дуже відомі твори Григорія Трохимовича. Чи не пора б комусь застановитися над повним виданням його творів?

Коли більшість людей ідуть на стан спочинку, вони думають про скорочення тої праці, яку вони все життя виконували. Та не такі бандуристи, а зокрема Г.Китастий. З подивугідною енергією він не тільки продовжує свою працю з капелею, з якою, здавалося б, зв'язалося ціле його життя, але й розвиває велику педагогічну діяльність. Де б обставини життя не кинули його в Америці, він учить і виховує цілі покоління молодих бандуристів. Коли починалися літні табори бандуристів, він з'являвся усюди, в кожному таборі. Іноді навіть доводилося їздити з одного табору в другий хоч на кілька днів, бо лекції відбувалися рівночасно, а без присутності Григорія Трохимовича не можна було обійтися.

«Многії літа». 75-річний ювілей Григорія Китастого. Клівленд, 1982 р.

Григорій Китастий на верблюді біля піраміди в Єгипті

Останні вказівки перед виступом

Молодь з великим захопленням згадує свого наставника. Одна учасниця таких таборів, Людмила Шанта, описує це такими словами:

«Маестро Китастий радо й з любов'ю вчив молодь всього, що знав. Зате вимагав самодисципліни, мовної досконалості, витривалості та точності у виконанні музичних творів від своїх студентів. Після проби з ним ми часто й самі дивувалися своїм досягненням. Не диво, що дво- чи тригодинна проба з Китастиєм часто більше виснажувала, але й більше захоплювала нас, ніж регулярна щоденна лекція або вправи» (47).

До самого кінця свого життя Г.Китастий жив бандурою. Після виступу в Торонто укладалися пляни чергової подорожі з капелею. Розіслано маршрути, робилися відповідні заходи, але залунав телефон: через недугу Г.Китастого подорож відкладається на один рік.

А тоді — та вістка, що її всі боялися: Григорій Трохимович упокоївся в далекій Каліфорнії. Пише Л.Шанта:

«І ось нашого дорогого кобзарського провідника — маестра Григорія Трохимовича вже не стало між нами. Не почуємо вже його хвилюючого співу, його чудової, чарівної, ніжної гри, не глянемо в усміхнені блакитні очі... Вже не провадить він вмілим рухом руки Капелью чи молодечий ансамбль... Але його «пісня, його мрія не вмере, не загине». Та молодь, яку він так захопив, якій віддав все, що знав, ця молодь буде нести в світ його славу, буде сіяти ті зернятка любови до бандури, до української пісні — буде нести меч волі! (52).

ДЖЕРЕЛА

Гурський, Яків Пантелеймонович

«Список праць Григорія Китастого (1936-1977)»

Збірник на пошану Григорія Китастого у 70-річчя з дня народження. Нью-Йорк: УВАН, 1980.

Довженко, Валеріян Данилович

Нариси з історії української радянської музики

Частина I. Київ: Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1957.

Китастий, Григорій Трохимович

«Автобіографія», збірник на пошану Григорія Китастого у 70-річчя з дня народження. Нью-Йорк: УВАН, 1980.

«Моїм друзям-кобзарям новорічний привіт!»

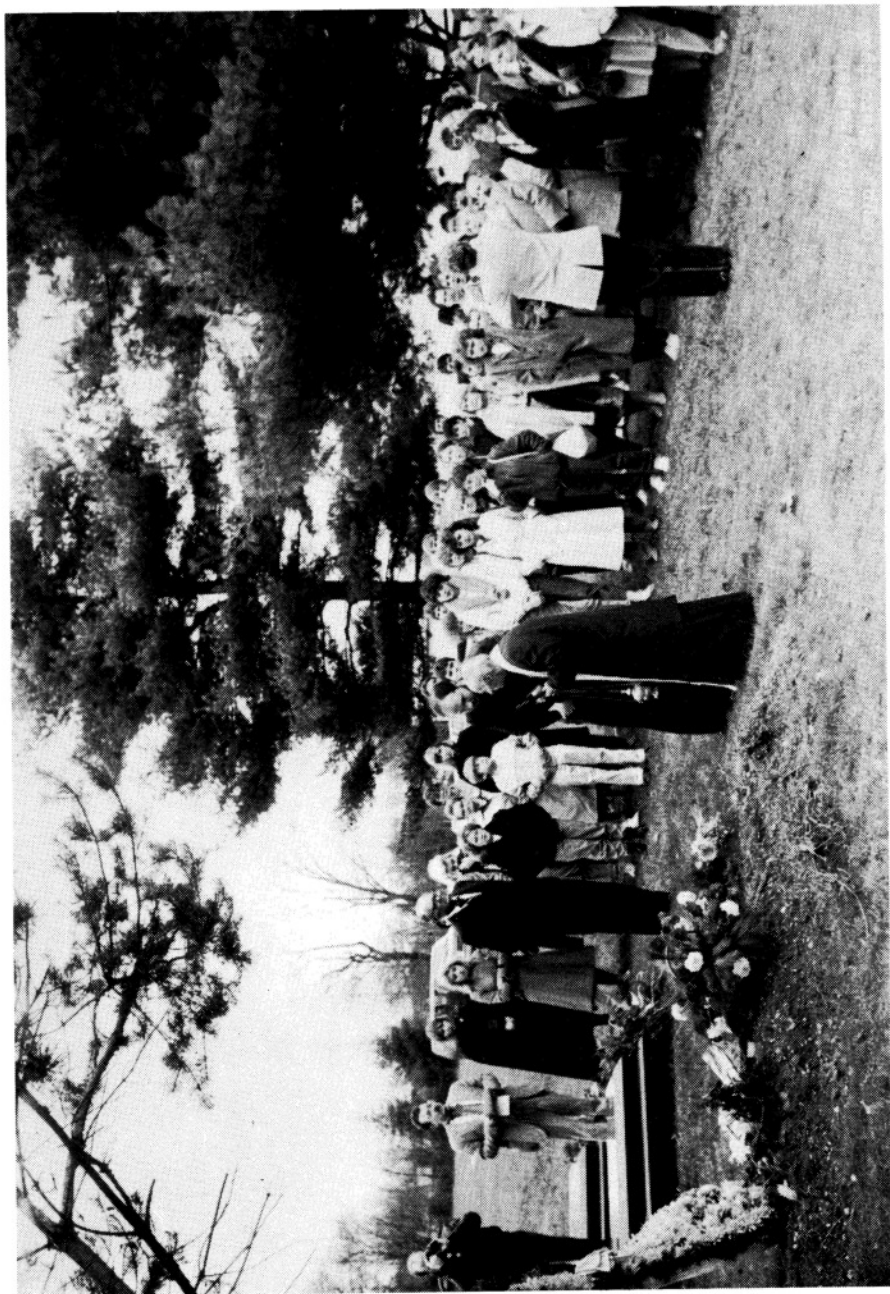
Бандура 7-8 (січень-квітень 1984), 2-3.

Шанта, Людмила

«У пам'ять...» **Пластовий шлях** 2(71), червень-серпень 1984, 46-52.

ПРОЩАЙ, КОБЗАРСЬКИЙ БАТЬКУ, ГРИГОРІЮ КИТАСТИЙ!

**Молоді бандуристи на могилі Григорія Китастого, Савт Бавнд-
Брук, 30 грудня 1984 р.**

ПРОЩАННЯ З КОБЗАРЕМ

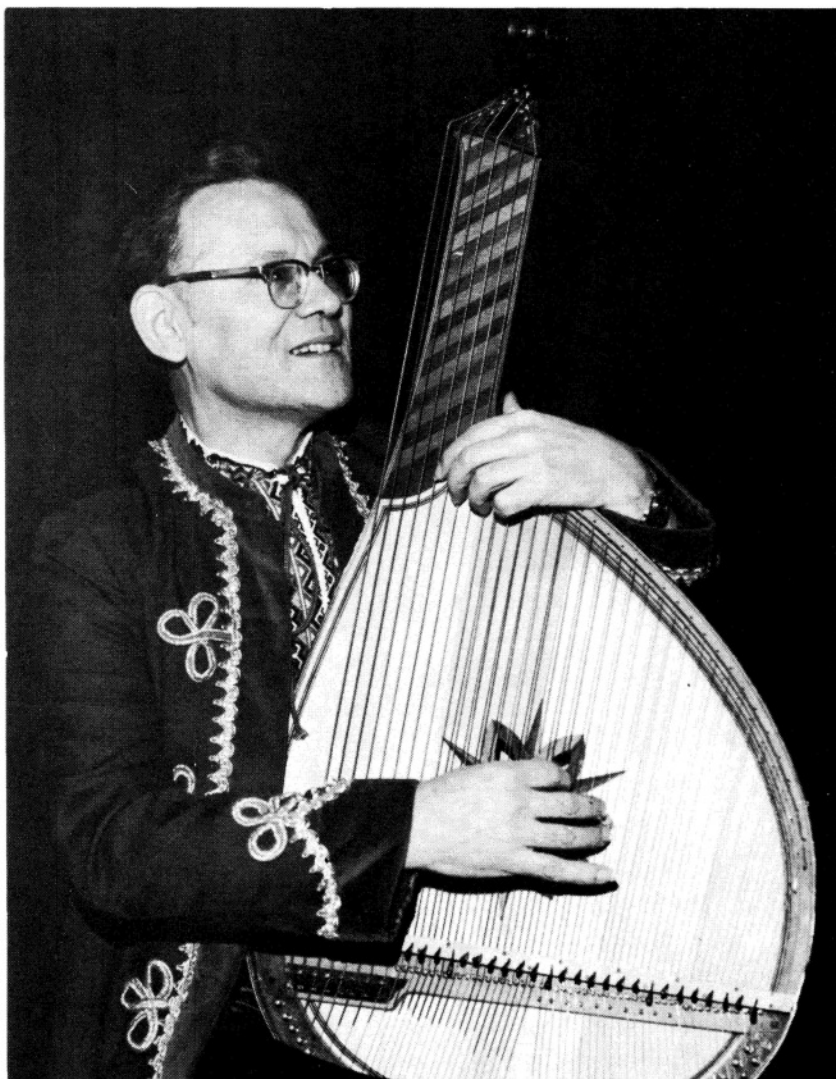

Ігор Махлай читас слово від молодих бандуристів, а Люба Завадівська і Тіна Веренда складають квіти на могилу Г.Китастого

THE UKRAINIAN BANDURIST CHORUS was organized in 1918, combining the Ukrainian musical traditions of choral singing and the national instrument, the bandura. In 1935, the Chorus was designated the 'Soviet Ukrainian State Bandurist Chorus' and performed throughout the U.S.S.R. During WW II, the Chorus joined the exodus of Ukrainians to the West. Immigrating to the U.S. in 1949 as a group, the Chorus began performing in American and Canadian cities. In 1958 it returned to Western Europe for a triumphant tour. Since 1962, the Chorus has regularly toured the U.S., Canada and in 1980, Australia, always to universal critical acclaim. By training a new generation of bandurists, the Chorus has ensured that its unique musical art form will flourish in the West.

ПЕТРО КИТАСТИЙ

Петро Іванович Китастий народився 11 травня 1928 року в селі Михайлівка Нехворощанського району на Полтавщині. Був одинак в родині церковного диригента Івана Трохимовича Китастого та його дружини Анни Іванівни, з дому Соколянської.

Як почали ліквідувати церкви, сім'я Івана Трохимовича повертається в родинне місто Китастих — Кобеляки, а в 1933 р., рятуючись від голоду, переїжджає на Донбас, де вже тоді проживав старший брат Івана Трохимовича, Микола Китастий.

З початком масових арештів, в яких було забрано і Миколу Трохимовича, родина Івана Китастого знову зривається з місця і вже навесні 1937 р. осідає в Києві, де Івана Трохимовича приймають до Державної Капелі Бандуристів.

В 1938 році Юрій Барташевський організує в Києві перший на Україні дитячий гурток бандуристів. Десятилітній Петро Китастий швидко навчається гри на бандурі, стає ведучим бандуристом та, завдяки своєму дзвінкому голосові, головним солістом цього гуртка.

Весною 1942 р., за німецької окупації, Капеля Бандуристів приймає 14-літнього Петруся Китастого в свої ряди як учня-бандуриста і цим рятує його від примусового вивозу на роботу до Німеччини. І для молодого Петра, і для Капелі ця подія виявилася дуже щасливою, бо учень-бандурист дуже скоро виправдав довір'я кобзарського братства. Спочатку він виступає самостійно, акомпанюючи сам собі на бандурі,— «Повій, вітре, ой, та вітерочок», «Чорнобривий корольок», «Думи мої»,— а відтак як соліст на тлі Капелі, виконуючи «Колискову» К.Стеценка.

Отож від 1942 року доля Петра Китастого нерозлучно зв'язалася з долею Капелі Бандуристів. Описувати його дальший життєвий шлях означало б переказувати всю хвилюючу історію Капелі Бандуристів ім. Т.Шевченка від лихоліття німецької окупації по нинішній день. Цю історію чудово описав наш славний письменник Улас Самчук у своїй книзі «Живі струни».

Поміж виступами Капелі Бандуристів Петро Іванович встиг закінчити гімназію в Німеччині, а в Америці відбути військову службу та здобути вищу освіту. Від 1958 року Петро Іванович безперервно працює в детройтському відділі Державного Корпусу Інженерів. Багато разів він діставав відзначення за прикладну працю, а у 1977 році його нагородили найбільшою почесною — званням ІНЖЕНЕРА РОКУ.

Та найбільше признання, найбільша честь Петрові Івановичу за те, що він прищеплює дітям і молоді любов до бандури, української пісні й музики. Поети і філософи віддавна твердили, що пісня і музика ошляхетнює, поліпшує людину. Тепер до них приєдналися фізіологи, психологи і психіатри, які говорять, що людина розвивається незбалансовано, особливо в цей вік технології й матеріалізму. І саме музика допомагає розвивати в людині занедбану сферу. Сьогодні спостерігаємо велике зацікавлення мистецтвом бандури серед української молоді по всіх країнах нашого поселення у вільному світі. Чимала заслуга в цьому належить Петрові Китастому.

Ще в 1962 році він організує перший поза межами України дитячий ансамбль бандуристів з дітей православної громади церкви Святої Покрови в Детройті. Пізніше цей ансамбль став відомий як Ансамбль Молоді Української Православної Ліги. Виїжджаючи з концертами до інших міст, цей ансамбль захопив до створення інших молодечих ансамблів бандуристів, а Петро Іванович всебічно допомагав їхнім керівникам.

В 1968 році управа Капелі Бандуристів ім. Т.Шевченка надала Петрові Івановичу дуже важливу функцію — бути референтом кобзарського юнацтва, майбутніх кадрів Капелі. Відтоді кожного літа Петро Іванович займається як інструктор гри на бандурі по літніх таборах молоді; навчає дітей на згадку про те, що колись бандура врятувала його від німецького рабства.

За ці роки повиростали його учні, багато їх... Бачимо їх і в Капелі ім. Т.Шевченка, і інструкторами по численних таборах та щорічних семінарах, і в ансамблях кожного більшого міста Америки й Канади.

В 1972 році при філії ОДУМу в Детройті Петро Іванович організував вокальний дівочий ансамбль «Фіялки» і став його мистецьким керівником і акомпаньатором.

«Фіалки» швидко здобули популярність серед громадянства, виступаючи на одумівських зустрічах, державних святах і т.п. А їхня платівка «Мавка» вже стала рідкістю.

Крім цього Петро Іванович керує церковним хором катедри Святої Покрови в Детройті, тим самим хором, яким на протязі 25-ти років керував, тепер уже покійний, його батько Іван Трохимович Китастиий і який вважається одним з кращих церковних хорів на цьому континенті.

В Капелі Бандуристів на сьогоднішній день Петро Іванович є ведучим бандуристом і співаком-солістом Капелі та постійним членом Мистецької Ради, а також керівником Квартету бандуристів Капелі. Цей Квартет Петро Китастиий організував при Капелі, щоб можна було час-від-часу звільнити Капелю від менших виступів по університетах чи на громадських святах по містах з меншим скупченням українців, які не мають змоги запросити повний склад Капелі.

Справа збереження і поширення кобзарства стала справою цілого життя Петра Китастого. Сьогодні ми можемо разом з ним радити наслідками його праці.

PETRO KYTASTY is a senior member and soloist of the Ukrainian Bandurist Chorus of Detroit since 1942. He is a member of the executive musical direction committee of the Chorus and the director of the Quintet which is a representative group of the Chorus. He is also the director of the church choir of St. Mary's Ukrainian Orthodox Church in Southfield, MI, which is considered to be one of the best church choirs on this continent. Petro Kytasty has worked with young bandurists since 1962 by teaching at various workshops and seminars, training ensembles, soloists and a new generation of instructors and by sharing his experience and insights with them.

Петро Китастиий під час відбуття військової служби в американській армії.

THE BOOK OF KODNYA AND THE THREE BANDURISTS

Translator's note:

*It is the policy of **Bandura Magazine** to republish old or inaccessible articles and papers that shed light on the history of our instrument. In this issue we offer our readers a translation of K.F. Ukhach-Okhrymovych's article from **Kievskaja starina** (1, 2, April 1882, 161 — 166) on the summary executions of three bandurists in connection with the **Haidamak** uprising of 1768.*

Some passages in the article might be interpreted as being hostile to certain ethnic groups, and as an attempt to perpetuate old animosities. Nothing could be further from the editor's intentions. This article illustrates the hostility with which the alien establishment viewed and still views the bandura and those that play it.

The modern bandurist should become aware that there is a dark history to our instrument which, under certain circumstances, might carry a cautionary inscription: 'Warning: The Occupation Authority has decreed that playing the bandura is dangerous and can cause the player's death'.

Andrij Hornjatkevyc

Century old pages are before us, written not in pen and ink but with an axe and blood. It is the so-called **Kodens'ka knyha** (The Book of Kodnya), a collection of interrogation transcripts, certificates, minutes and court decisions on **Haidamaks** from 1769 to 1772. This book was saved from destruction by M.A.Maksymovych, from whom it passed to V.B.Antonovych, a worthy participant and continuer of the former research on the history of Southern Rus'. Thanks to the latter's courtesy we will, from time to time, report on outstanding parts of this book of horror and death.

The **Kolijivshchyna** lit up Ukraine with a wide swath of bloody conflagration; it flared up for an instant and died out just as quickly, as if it had been extinguished. For four years the investigations and trials of the participants of the 1768 uprising covered Ukraine and neighbouring Volhynia with clouds of bestiality, terror and death. For over four years they were subjected to the most incredible tortures — they were quartered, impaled, skinned in strips or entirely, the wound was salted and the skin replaced, alternating arms and legs were cut off, or only the ears, and they would be released in this branded and tarred condition. In a word, they tortured Ukraine, as a bard said it. The long suffering one suffered it out.

The original site of this court was the town of Kodnia, in Volhynia, some 30 **versts** (32 km) from Zhytomyr; hence the name — the court of Kodnia, the execution of Kodnia, the Book of Kodnia. The main forces of the military detachments from Ukraine and Podillia were gathered here, just as Voronich had gathered them four years earlier at Vil'shana in the centre of Ukraine to prevent popular agitation and the public burning in the camp of Danyjil Kushnir, the

patron of Mlijiv. Here was the **komanda**, the military headquarters of the crown forces, here judgment was passed, here the sentences were executed. The tens of deaths every day, accompanied by screams and groans that could be heard throughout the countryside, were so terrible that the nerves of Głebocki, the master of Kodnia, could not withstand the strain and he made it clear that the court was no longer welcome there. Then the **regimentarz** Stepkowski, who in a short time had earned an undying reputation among his descendants, moved the court venue to Trojaniv, also in Volhynia, and subsequently to Tetijiv in Ukraine and to other places; whether for the same reason, or in order to capture **Haidamaks**, or to execute the culprits in their places of residence, we do not know. The document that we know as the Book of Kodnia (under one cover) consists of 608 pages of large size heavy writing paper. The pages are written in different hands, speckled with the most diverse remarks and crosses in the margins, and they are bound together without any system. For example, in the preliminary testimony gathered in 1769, the place of the **Haidamaks'** capture is found both in the beginning of the book, and in the middle while the list of those executed in the same year on the basis of that evidence is given at the end. Various documents regarding the same case are scattered throughout the book. At first the minutes from 1772 are given; they are followed by those from 1771 or by later ones, the documents from Kodnia are mixed with those from Trojaniv, Tetijiv and others. This detail leads us to suppose that the book under discussion is only a part of the document collection of Stepkowski's headquarters, namely the fourth and final part (there is internal evidence for this). That it is the last is evident from its coverage of the period when the court of death convened not in Kodnia but in Trojaniv. So an unanswered question remains: where are the first three parts, if they have survived? On the other hand, here are documents originating both from Kodnia and from Tetijiv, and dated 1772. This shows that the court had no permanent venue in its last years. The name Kodnia in the title is derived chiefly from the first venue. If we add to the motley nature of the book the detail that in spite of the verbosity of the minutes of the last years of the court in Trojaniv, the court at Kodnia in the first years exhibited more energy — judging by the number of those put to death by hanging, beheading (as if going by the rule 'actions, not words') — then we can suppose rightly that the book in our hands is a collection of the Kodnia court minutes for the entire 1769 — 1772 period, whether it convened in Kodnia, Trojaniv, or elsewhere. Until the three parts which are mentioned in the book are found, thereby indicating that they were all part of one collection, the question will remain unanswered.

When reading the Book of Kodnia we will turn our attention to the executions of three persons who apparently had only a minor role in the uprising. They were three singers of folk **dumy**; three bandurists.

Almost all peoples in their heroic periods had their rhapsodes, bards, and **bojans** who in their souls, so to speak, had condensed all the thoughts and aspirations of the people. Such singers are usually blind old men who because of their blindness are capable of greater concentration, deeper thought, perception and experiencing of current events which they cannot see. These hoary singers select outstanding facts from the lives of their contemporaries and compose to the accompaniment of any musical instrument those epics that later become the heritage of generations, as they themselves had taken over songs of their ancestors. The people see them as 'God's people', they love and venerate them.

One who listens to their songs begins to reflect, and sometimes, moved to tears, hears in their voice a song about his own misfortune, about the glorious past of his own people, and without even being aware of this, becomes reared in the spirit of his ancestors. Such was the influence at one time of Indian singers with the **bina**, Tatar singers with the **bzura**, Greek rhapsodes with the **pandora**, Serbian **sljepački pjevaci** (blind singers), Russian tellers of **byliny**, Old Slavic **bojans** with **gusli**, our kobzars with the **bandura**.

Since time immemorial on both banks of the Dnieper the song of the manystringed bandura rang out without which a Ukrainian couldn't even think of life, in the days of noisy family joy, in remote parts of his apiary, in the open field, or on the eve of battle with the enemy. The seer accompanied Ihor Sviatoslavich in his laborious campaign against the Polovtsi (Cumans). The kobzar is an invariable member of the Zaporozhian 'fellowship', bandurists accompanied **Haidamak** troops as well.

Among **Haidamak** troops the bandurists were an ennobling element: they raised the feeling of self-esteem of both the individual and the people; they introduced into the bloody struggle the higher principles of divine justice and righteousness, a feeling of heroism, patriotism, and knightly honour, just as they had expressed these ideals during Cossack times. The people — who listened to their songs about warriors of old for the faith of their fathers, for the native language — could not but rise to the thought that he rebelled not for revenge or survival but for the trampled faith and vanquished freedom. The bandurist inspired the insurgents with fortitude and courage, supported their spirit, made them fearless, treasuring only freedom, and looking disdainfully on death with all its horrors. Their significance was also understood by those who passed judgement on the insurgents. This explains partially the severity of the Kodnia court to the three bandurists who were captured along with the other **Haidamaks**, and about whose executions we wish to speak here. The story of their deaths has few words, as was the case also with all who went through the Kodnia star chamber.

On page 497 of the Book of Kodnia the following indictment of 2 January 1770 is recorded: '**Prokip Skriaia**, bandurist from Ostapiv. He led (**naprowadził**) the Don Cossacks (**dóńców**) to rob **pan** Spedowski, he himself seized the latter, beat him and robbed him'. Did the accused admit to this indictment of crime? Was his guilt proven by witnesses? We don't know. Against these three lines there is an even shorter verdict: **Ten ma być ściety** (he is to be beheaded), and on page 604 where the names of the executed are given one finds that Prokip Skriaia along with four others was beheaded on that same day, i.e., 2 January 1770, for his crimes (**excessa**). Clear and concise.

On page 491 of the same book it is written: '**The son-in-law of Mykhailo Sokoliv** from the village of Sharzhy pole (Sharnopil?) of Konela¹ district is accused of robbery in the town of Tsybuliv with the **Haidamaks**: he does not plead guilty to this, and admits only that the **Haidamaks** took him to Tsybuliv so that he may play the bandura for them. He played for them for which he received a nobleman's vest and trousers (**kamizelke i spodnie szlacheckie**) which were identified and taken from him by **pan** Dolinski, they being his property. He does not admit to robbery, nor to the murder of two Jews, who were killed by the **Haidamaks** in his presence; he did not even abet them but only played, while they

robbed in his presence and killed two Jews'. This wilful acquisition of a nobleman's trousers and vest brought a sentence; **Ten winien smierci** (he is to be put to death) 18 January 1770. Short and sweet.

A similar resolution was passed by the court a week later on another bandurist. On page 449 we read: '**Vasyl' Varchenko** went from Zvenyhorodka to Kozats'ka Dolyna² from whence he went with chief Remeza to Vodianyky, Kobyliachky, and Popurnytsi **ktorym na bandurze grywal** (for whom he played the bandura)'. And on 26 January 1770 this **Haidamak** kobzar, along with twenty other **rizuny** (cutthroats) was condemned to death!..

With the suppression of the **Haidamaks**, with the destruction of the Zaporozhian Sich, and with the introduction of a new order, the relationship of the bandurist and the people changed. The people continue to listen reverently to the lays of these singers, but they make lesser demands, they are receptive to playful and dancing ditties rather than ancient **dumy**, they prefer the **lira** to the bandura. 'Now the common folk are strange: they do not understand what is better. As long as there is sound, as long as this cow (**lira**) lows!' — that is how contemporary kobzars characterize their marketplace audience.

1. The city Konela of Uman' **uezd** in Kiev **gubernija** (now a village in Zhashkiv **rajon** of Cherkasy **oblast'**).

2. Today the village Kozats'ke of Zvenyhorod **uezd** in Kiev **gubernija**. It was the possession of Potemkin, and later of the Golitsyns. According to Vitel' Krylov stayed there. Finally it became the property of the celebrated I.I. Funduklej. Vodianyky are in the same **uezd**, and Kobyliachky and Popurnytsi are in Uman **uezd**. (Presently Kozats'ke, Vodianyky, and Kobyli(ch)ky are villages in Zvenyhorod **rajon** of Cherkasy **oblast'**. The official gazetteer of the Ukrainian SSR does not list any village named Popurnytsi. The closest to it is Papuzhnytsi of Tal'ne **rajon** in Cherkasy **oblast'**. cf. D.O.Sheliahin, **Ukrajins'ka RSR. Administratyvno-terytorial'nyj podil**, (Kyiv: Derzhpolityvdav Ukrajin, 1973).

KFUO

(Kostiantyn Ukhach-Okhrymovych)

КОБЗАР НАД ДНІПРОМ

На дереві, олія. Автор незнаний. П'ять струн посередині інструменту. 1840-1860 роки

Віталій Мізинець

ПРО ДОЛЮ КОБЗАРІВ В РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

Якби я була московським генерал-губернатором, я збрала б усі бандури докупити й наказала б їх спалити.

Олена Пчілка

Останніми роками все частіше можна зустрічати в українській пресі на чужині твердження різних людей та організацій про те, що московська влада знищила українських кобзарів в 30-их роках. Деякі джерела подають, що ця гірка подія відбулася в Києві, і що понад 1000 кобзарів було розстріляно. Що дійсно сталося? Коли й де, та чи було стільки кобзарів на Україні в той час? Які історичні матеріали допоможуть нам краще висвітлити цю трагедію?

Перше джерело, до якого звертаються, є «Заповіт: Спогади Шостаковича», які назбирав і зредагував Соломон Волков. Ця книжка вийшла друком вперше в Лондоні в 1979 р. На сторінці 165 ми знаходимо цитату про знищення кобзарів:

«Я не історик. Я міг би розказати багато трагічних подій і наводити багато прикладів, але цього я не зробилю. Я вам розкажу про один випадок і лише один. Це жахлива історія, і кожний раз, як я згадую її, я починаю боятися і просто не хочу її пригадувати. З давніх часів по битих шляхах України ходили народні співці. Їх там називали лірниками і бандуристами. Вони майже завжди були сліпими — чому це так — це інша історія, про яку я зараз не буду згадувати, але, одним словом, це було традиційним. Справа така, що вони завжди були сліпими, беззахисними людьми, але ніхто їх не чіпав чи заважав. Задавати болу сліпцеві — що може бути нижчим?»

«А тоді, в середині 30-тих років, перший Всеукраїнський конгрес лірників та бандуристів було проголошено, і всі народні співці були змушені разом збиратися і дискутувати їхнє майбутнє. «Життя стало кращим, життя стало веселішим!» — говорив Сталін. Ці сліпці йому повірили. Вони приїхали на конгрес із цілої України, із маленьких забутих сіл. Було кілька сот їх присутніми на конгресі. Це був живий музей, жива історія країни, всі її пісні, її музика і поезія. І ось майже всіх застрелили, майже всі ці жалісні співці були вбиті.»

«Чому це було зроблено? Чому треба було цього садизму — вбивати сліпців? Так просто, щоб вони не заважали. Великі діла тепер учинялися. Цілковита колективізація почалася. Вони знищили куркулів як класу, і тут на злість — сліпці,— які ходили і співали пісень з підозрілим змістом. Пісень, які не були пропущені цензурою. Якою цензурою можна контролювати сліпця? Неможливо дати сліпцеві виправлений, дозволений текст, і не можна йому написати наказ. Колективізація — механізація. Легше було їх розстріляти, і так вони й зробили.»

З вищеподаної цитати ми довідаємося, що не лише кобзарів-бандуристів знищили, але й лірників та вуличних співців. Теж подано, що їх застрелили в середині 30-тих років, і що було кілька сот учасників на цьому конгресі. На жаль, не подано докладнішої дати і не подано місця конгресу. Теж і не подано будь-яких імен учасників, щоб дослідник міг перевірити дані.

Відомий математик і дисидент Леонід Плющ в своїй книжці «Карнавал історії», яка вийшла в англійському перекладі в Нью-Йорку в 1979 р. на сторінці 298 помістив таку замітку (Український переклад Марка Царинника):

«Аристократія якогось старовинного народу осліплювала солов'їв, щоб вони краще співали. Наші солов'ї, кобзарі, сліпнули в бою. Щоб продовжити боротьбу з ворогами, вони ставали співцями сміху, сліз, козацької слави і м'якої любови до Бога, природи й жінок. Вони ставали символами українського духу, серед них був Кобзар кобзарів — Шевченко. В1935р. кобзарів знищили, а співців, що лишилися у живих, примусили співати славу партії і Сталінові».

Тепер ми маємо другу згадку, яка підтверджує цитату із «Спогадів Шостаковича» і яка ще подає додаткові інформації, тобто, що події відбулися в 1935 р. З розмови з Леонідом Плющем я мав можливість довідатися, що він ці інформації дістав від відомого радянського кобзаря Єгора Мовчана. Тут він ще додав, що Єгор Мовчан був відомим знавцем чи творцем «Думи про Голод» та «Думи про Гетьмана Мазепу».

Шукаючи більше докладніших інформацій чи згадки про цю трагедію, я знайшов іще згадку Протопресвітера Сергія Кіндзерявого-Пастухова в статтях, які були поміщені в Ювілейному Альбомі Школи Кобзарського Мистецтва в Нью-Йорку, надрукованому в 1978 р.:

«Либонь в 1933 році (одинокa конкретна дата, яку подає Леонід Плющ) всіх народніх співців, тобто кобзарів і лірників, які були в основному каліками-сліпцями, зібрали ніби на якийсь з'їзд, і слід по них канув. Один хорошиий чоловік розказував мені, що чув, ніби потягом відвезли всіх до Волги і там баржою потопили...» (ст. 31).

Співців тих уже, мабуть, небагато лишилося. За свідченням Леоніда Плюща, в30-ті роки в Харкові розстріляно понад двісті сліпих козацьких бардів за їх... націоналізм» (ст. 60).

«В1930их роках (точної дати устійнити покищо не вдається) большевицька кліка зібрала поголовно всіх народніх співців, кобзарів, які ще збереглися, ніби на якийсь з'їзд, навантажила на потяг, і... слід по них пропав. (Л.Плющ публічно потвердив перед світом). Фізично всі були каліками-сліпцями, безрадними; розправа не належала до складних. А що вони не були членами якоїсь партії, руху чи організації, а простими жебраками, то й пам'ять про цей злочин майже не збереглася» (ст. 61).

Як коментарі тут можна лише додати, що зміна кожного разу історії та й в тому самому виданні не помагає українській справі взагалі, але значитиме, що менша кількість людей повірять цій історії. Це, на жаль, дуже часто буває в н лому емігрантському суспільстві й часто приносить глибоке розчарування в молодих верствах наших громад.

Цікавлячись глибше цією справою і перебуваючи нещодавно в Києві, я мав нагоду далі зайнятися даною проблемою. Я розмовляв з декількома людьми. Наслідком цих розмов були слідуючі факти:

Від одного сліпого бандуриста, який вчиться бути кобзарем під впливом київської інтелігенції, я довідався: «Що знищили кобзарів, то це відбулося в зимі 1934-35 р. Був оголошений з'їзд в Харкові, де з'їхалися 300 осіб, між ними може 50 кобзарів справжніх, а то решта лірники та прості вуличні співаки. Посадили їх на поїзд та вивезли десь поза межі Харкова в якийсь яр, де їх випустили. Кинули їх

всіх у яру. В голоді та в снігу там вони всі вмерли». Далі він говорив про Мовчана, що «він не поїхав, бо був хворий» і тому залишився живим.

Свідчення іншого бандуриста: «Назбирали кобзарів в 1937 р. у Харкові. Їх було 70-100. Вивезли і розстріляли за те, що співали пісні підірвні». Це він чув від бандуриста Ф.Глушка, який його навчив цікавої пісні про Мазепу.

Один вчений-музикознавець ствердив: «Думаю, що більшість кобзарів — вимерла б під час голоду, адже вони перші вимерли б, бо жили з того, що люди їм давали. Чув, що такий з'їзд відбувся в Харкові в середині 30-их років, але це лише чутки і появилися вони лише останнім часом. Напевно була лише мала кількість присутніх». Він заспівав мені кілька стрічок про голод, що їх він чув у виконанні одного кобзаря.

В тридцять третьому году

Люди їли лободу.

В тридцять третьому году

Люди мерли на ходу.

Далі не пригадаю, бо запис загубив, коли переїжджав кордон назад на Захід. Він мені ще додав, що знає про існування дум про голод та про Гетьмана Мазепу, але на це додав: «Кому вони потрібні?»

Від одного кобзаря, коли я задав йому питання, то він не хотів говорити про знищення кобзарів, але видно було, що це питання дуже його зворушило, бо дуже старався питання обминати. Говорив, що під час НЕПу все було добре, а в тридцятих роках все було погане.

Про Мовчана він говорив як про доброго друга і пригадав таємну кобзарську поему про прихід Антихриста. Читання поеми тривало, може, 20 хвилин. Знав, що Мовчан знав думу про Мазепу. Коли Мовчан вмирав, то він йому говорив, що «Бог це мене карає за лицемірство (у нього була водянка — ноги страшно розпухли), бо я співав думу про Леніна».

В літературних джерелах можна зустріти деякі згадки про знищення кобзарів. У поемі «1933» Олекси Веретенченка:

Вже давно не чути серед степу

Орлього клектання угорі.

Славу про Хмельницького й Мазепу

Не співають сиві кобзарі.

Дисидент Микола Горбаль був заарештований 23 вересня 1979 р. в Києві й за порушення арт. 177 і 118 кримінального кодексу дістав 5 років ув'язнення. В 1970 р. він розповсюджував свою поему під назвою «Дума», яка була присвячена кобзарям, які згинувли в 1930-их роках. Він став членом Гельсінкської групи в 1977 р.

Леонід Плющ також присвятив одну коротеньку поему кобзарям п.н. «1935».

В історичних джерелах надзвичайно важко знайти матеріали про «З'їзд бандуристів» в Харкові та будьщо про розстріл кобзарів, хоч М.Полотай у статті «Мистецтво кобзарів Радянської України» в журналі «Радянська музика» ч. 6 за 1940 р. пише, що в 1934-35 роках куркулі та буржуазні націоналісти застрелили кілька кобзарів. Висновки з цього можете самі зробити.

Відносно кількості кобзарів на Україні в 30-их роках, ми не маємо точних інформацій. Ще в 1873 р. в Києві на з'їзді Південно-Західнього Відділу Імператорського Географічного Товариства було поставлене питання про

відмираючу старовинну галузь народньої творчості — кобзарство. На цьому засіданні О.О.Русов зробив висновок, що Остап Вересай є, за всією вірогідністю, останнім представником кобзарів, що уміли грати на кобзі й знали старовинні пісні та думи.

Через 30 років поставлене питання про кобзарство на XII Археологічному З'їзді. Виявилось, що Вересай не був останнім, і що і після нього кобзарі залишилися. На цьому З'їзді Гнат Хоткевич зібрав всіх знаних йому кобзарів, разом 6 осіб, прочитав доповідь, де він насвітлив лиху долю наших рапсодів. Хоткевич спромігся відкрити очі українській інтелігенції на їхню долю. З того часу інтелігенція була дуже зацікавлена бандурою і кобзарським мистецтвом, і почався новий етап відродження бандури.

В цьому ж році працювала комісія щодо дослідження кобзарства. Був опублікований список всіх тоді живих кобзарів. Комісія подала такі числа:

Для Харківщини — 28 кобзарів і 37 лірників.

Для Чернігівщини — 6 кобзарів і 21 лірник.

Для Полтавщини — 9 кобзарів і 15 лірників.

Разом — 41 кобзарів і 73 лірники.

На Київщині не знайшли ні одного кобзаря[?!].

Василь Ємець у своїй книжці «Кобза та кобзарі» (Берлін, 1923) звертає увагу на те, що, мабуть, кобзарів не залишилося на Україні, «бо раніше життя кобзарів чи лірників було більше, ніж тяжке, а тепер, хто зна, чи можна його взагалі собі уявити, не побувавши на тім живім цвинтарі, який чомусь звать «Українською» Советською Соціалістичною Республікою. Коли вже зрячі кобзарі почали гинути, як от, наприклад, Гамалія (умер в Києві в 1921 р.), що міг при всіх владах добре заробити, то що вже сказати за бідних сліпих калік, що навіть в старі «хлібні» часи часто-густо не мали шматка хліба».

Про переслідування кобзарів за часів царату багато довелося прочитати, та от про радянські часи написав Г.Хоткевич в своїй ненадрукованій праці «Матеріяли про кобзарів та бандуристів» з уст кобзаря Дем'яна Симоненка:

«І що воно означає — кобзарям тепер міліція забороняє співати, чи як. Їдучи в Київ, у мене був напрямок побувати в Конотопі, в Кролевіці, в Глухові. В Конотопі жив я у свого знайомого Шуляка.

Іду я Зеленими святами на станціонний базар — стрічає мене міліцейський: «Куди йдеш, діду?» — «На базар,— кажу, поспівати, пограти». «Тепер,— каже,— это забороняється». «Та я ж не прошу, а тільки граю, співаю, а хто дасть,— я їм дякую». — «Ну, як хочеш,— я тебе попередив».

Після цієї розмови міліція надіслала Дем'яна до Собезу (соціально забезпечення). Там він почав скаржитись: «Як це так? Міліція забороняє мені тепер грати? Я історична постать, я можу грати!. Ви розказуєте по школах дітям про кобзарів, а нас проганяють, то діти не будуть нас і бачити.

Собез запропонував йому залишитися назавжди в Конотопі, обіцяючи видавати по 22 карбованці на місяць. Симоненко на це не погодився: «Я не інвалід, не хочу бути обузою. У мене є своє кубло».

Довго він тинявся по всіх установах. Йому сказали, що він може грати вільно, але папірця жодного не дали. Мусив їхати в Київ, бо там іще ніби немає переслідування від міліції».

Ця цитата яскраво передає настрої між міліцією і кобзарями на початку 30-их років на Україні. Урядовці, що вважали кобзарство непотрібним явищем, як жебрацтво, як соціальний елемент, який треба чим швидше позбутися з однієї сторони, а з другої — зі сторони кобзаря, який вважав кобзарство як ремесло, яке мало цінність для громадянства, і як спосіб заробляння на хліб щоденний, де він не був би тягарем для суспільства. Треба пам'ятати, що не вся міліція так лагідно з кобзарями спілкувалась.

Існували думки між деякими дослідниками, що бандура — інструмент, який нічого не вартий, що вона — залишок «петлюрівщини». Після відкриття кляси бандури в Харківському Музично-Драматичному Інституті (1926 р.) на сторінках республіканської преси розгорнулася дискусія про те, чи зможе бандура бути знаряддям культосвітньої роботи. Поряд із захопленням цим інструментом спостерігалось і байдуже, навіть негативне, ставлення до нього. Було немало музикантів, котрі раділи, коли могли констатувати, що мистецтво бандуристів вимирає. З приводу відкриття кляси бандури один поважний професор заявив: «Удивляюсь, как это люди в наш век электричества находят возможным возвращаться к каганцу!» (ЦДІА УРСР у Львові, фонд 688, оп. сп. 188, ар. 1).

І хоч існували такі думки, і вони почали дуже ширитися, на захист став тодішній народній комісар освіти М.Скрипник, який сам особисто цікавився справою розвитку кобзарського руху і видав декілька постанов щодо використання бандури на майбутнє. Скрипник підтримував роботу Гната Хоткевича в розвитку інструменту і вважав, що бандуру треба ввести до складу симфонічної оркестри, головню в національній опері, щоб дати українській симфонічній музиці свій національний кольорит.

1934 р. був рік шаленої політичної діяльності і терору на Україні. Поперше столицю республіки переносили з Харкова в Київ. В цей самий час було розгромлено організації письменників, розгромлено ВУАН, розгромлено організації композиторів і розгромлено владу, що її ідейно репрезентував М.Скрипник. Першого грудня виринула на Україні справа Кірова, коли вичистили 28,000 «буржуазних націоналістів» з партії і 13,000 таких самих із рядів комсомолу. Засуджено до розстрілу 28 письменників у самому Києві.

В цьому самому році урядом була переведена велика переорганізація в галузі бандурного мистецтва. Після нападницьких статей О.Білокопитова та ін. на сторінках журналу «Радянська музика» (1934) під заголовком «Націоналістична концепція Гната Хоткевича», «Вовк в овечій шкірі або сльозовита промова Хоткевича» та ін. Г.Хоткевича звільнили з посади викладача кляси гри на бандурі при Харківському Музично-драматичному Інституті, його твори перестали друкувати і вони були заборонені до виконання. Полтавська Зразкова Капеля Бандуристів перестала існувати, а члени, які ще не були заарештованими, перебралися до Києва. В радянських джерелах згадують, що Полтавська Капеля переїхала до Києва і приєдналася до державної капелі «Думка». Цей захід був, як пишуть, лише тимчасовий, оскільки для роботи колективу бандуристів бракувало матеріальної бази та художнього керівника: Володимир Кабачок у 1934 р. офіційно залишив капелю, щоб працювати як соліст в Ленінградській Філярмонії».

В дійсності Кабачок був заарештований, а нотний архів, включно з оригінальними партитурами, які написав Хоткевич, були skonфісковані. Матеріальної бази для Капелі не було, бо їм зовсім не платили. Лише в 1935 році, в

березні місяці було прийнято новий наказ НКО УРСР про створення нової капелі під проводом М. Михайлова.

Дирекція і вчена рада Інституту фольклору АН УРСР в кінці 1938 р. винесла постанову про скликання в 1939 р. Першої Республіканської Наради Кобзарів і Лірників України, що мала відбутися в Києві. Завдання цієї наради, можливо, було те, щоб показати урядові, що кобзарі можуть служити партії, щоб врятувати тих кобзарів, які якимось чудом пережили трагедію голоду та 1934-35 роки. Приїхали 37 учасників, з яких лише 2 були справжніми сліпцями — Ф. Кушнерик та Єгор Мовчан. З тодішнього фота видно, що ніхто не мав традиційного інструменту, а сучасні хроматичні бандури. 20 квітня правління Спілки Радянських Письменників України на засіданні прийняло до членів спілки Ф. Кушнерика, І. Іванченка та ін. «Перша республіканська нарада кобзарів і лірників показала, що кобзарське мистецтво України не тільки не вмерло, а, навпаки, розквітає», — говорив голова правління в своїй промові. У відповідь Ф. Кушнерик говорив, що «лише комуністична партія і радянська влада дали кобзарству можливість творити, скласти думи й пісні про радісне і щасливе життя, співати їх нашому радянському народові та займатися улюбленою кобзарською справою».

І хоч кийська інтелігенція намагалась відродити стародавнє кобзарство, то спроби ці були невдалими. Вони не розуміли значення стародавніх інструментів, характеристики мелосу дум і створили нове штучне «радянське» кобзарство лише для потреб партії:

«Героїчний епос українського народу твориться в тісному зв'язку з творчістю всіх народів Радянського Союзу, насамперед у найближчому зв'язку під благодотворним впливом епічної творчості російського народу.

Новий зміст радянських дум не завжди і не в повній мірі відповідає поетичній формі і композиції жанру традиційних дум. Лише умовно його можна віднести до жанру дум. Поетичною формою вони нагадують народню пісню в поєднанні з поетичною формою російського билинного епосу. В думках новішого періоду відсутня заплата, змінився характер слівослів'я, де тепер прославляється партія та її вождя, відпала потреба вживання ретардації і більше зростає вплив пісенних елементів. Завдання полягає лише в тому, щоб в народніх думках не орієнтуватись на старовину, не займатись рабською стилізацією... це аж ніяк не говорить про... занепад цього жанру» (Ф. Лавров, М. Рильський, Кобзар Є. Мовчан, АН УРСР, Київ, 1956, ст. 12-13).

Що це означає? Насамперед, що ці новітні думи нічого не мають спільного з справжніми думами, але все ж заслуговують на назву «Дум». Це теж показує мислення вчених про майбутність цього жанру. Навіть традиційні думи, які виконує Федір Жарко на платівках, так зрадаговані й виконані, що мало мають вони спільного із справжнім виконанням дум.

І так робимо ми свої висновки. Поперше, якщо були кобзарі в 30-их роках, то їх було мало, адже їх вимучили голоди й війни і неприхильне ставлення держави до них. Подруге, якщо відбулася трагедія в 1934-35 р., то вона відбулася в Харкові й могла в дійсності статися в цьому політичному кліматі. Потрете, була спроба заховати й забути цей злочин в організації нарад кобзарів у 1939 р. і у вихованні новою інтелігенцією нового покоління політично більше надійних кобзарів.

Тут, на еміграції, ми можемо лише пригадати громадськості про злочин Москви та інформувати, як Москва дбає про українську культуру. Справа навіть не

в тім, скільки саме знищили кобзарів, але знаменним є самий факт, що Москва підняла свою руку і знищила те, що пізніше вже не можна було відтворити, те, що формувалося віками.

Може, пізніше, коли будуть матеріяли більше доступними, будемо мати більше докладніші відомості, які дадуть нам можливість ясніше насвітлити цю темну добу. Наше завдання на еміграції — організувати жалобні маніфестації не лише з приводу смерти цих кобзарів, але й з приводу смерти цілої галузі української культури, історії на народньої творчості.

Треба організувати концерти, радіопередачі, щоб всі знали про цей злочин. Якщо кожний ансамбль бандуристів, кожний бандурист чи школа бандуристів тут, на чужині, зорганізувала б принаймні один академічний концерт, запросивши загальну публіку, то «бандурна справа» як тут, на еміграції, так і на Україні могла б лише на цьому виграти. **Зробимо рік 1985 роком пам'яті кобзарів, яких Москва знищила!**

Сліпий лірник Павло Чимерський на концерті в пам'ять кобзаря Носача в Кисві. Єдиний лірник України

ЖІНКА Й БАНДУРА

(Думки з нагоди 100-річчя українського жіночого руху)

Нераз бувало, що після моїх декцій про історію бандури мене питалися, чи колись жінки грали на бандурі. Питання зрозуміле, бо ж щойно говорилося про козаків із Запорожжя, де жінкам не було вступу, про сліпих мандрівних кобзарів ХІХ ст., а також про таких визначних модерних бандуристів, як, наприклад, Василь Ємець, др Зиновій Штокалко, Григорій Китастих та багатьох інших. Не виключено, зокрема, коли це питання ставили чоловіки, що за ним крилася доля «сексизму», мовляв, чому жінки пхаються в «не своє діло».

Тоді доводилося вивчати, що історичні документи дають нам неповну картину. Правда, що до цехів бандуристів жінок не приймали, але можна спитати, до яких інших цехів допускали жінок. Січ Січчю, хоч вона й стала свого роду іконою в історії України, але ж вона була одна і ні в якому разі не була типовим явищем. А мандрівні бандуристи? Вони звичайно мандрували самі, або лише із своїм поводитирем, а це (чи не в усіх суспільствах) буває виключно «чоловічим» явищем. Але й вони не віддзеркалювали цілої спільноти. Адже музикантів було багато більше по всій Україні, як лише мандрівних бандуристів.

Хоч більшість наших даних про бандуру маємо з ХІХ і початку ХХ ст., у той час через об'єктивні суспільні обставини на бандурі грало взагалі мало людей, отже в тому нечисленному середовищі (спершу завдяки цеховій системі) в той час жінок не було. Згадаймо, що в ті роки навіть ареал бандури був обмежений насамперед до центрального Лівобережжя.

Але до того часу, зокрема до закріпачення України, обставини мусіли бути інакшими. Знаємо з описів фолкльористів, що по цій Україні на різних інструментах грали і чоловіки, і жінки. Тому годі подумати, щоб перед ХІХ ст. не було бандуристок. Правда, з конкретними доказами в нас слабо, але ми маємо взагалі дуже мало даних про народних музикантів (хоч про професіоналів появляється щораз більше матеріялів) — ними мало хто цікавився. Годі дивуватися, що при загальному бракові фолкльорних даних ми не знаходимо конкретних згадок про бандуристок.

Свідомо оминаю тут постать «Марусі Чурай», бо певних доказів, що така поетеса-композиторка взагалі жила і що вона грала на бандурі, не знайдено. Але справа не в «Марусі Чурай», а взагалі в жінках, що грали на бандурі.

Знаємо з модерних фолкльористичних матеріялів, що жінки грали на всіляких інструментах, і годі думати, що це лише модерне явище. Значить, сучасні дані правдоподібно досить точно віддзеркалюють і стан у старовині. Тому, якщо перескочити винятковий стан бандури передусім у ХІХ столітті, можна припустити, що на бандурі грали колись і жінки.

Коли інструмент опинився в чоловічих руках у ХІХ ст., так у ХХ ст. жінки направили цю історичну кривду й повернули собі й цей інструмент. Але цей процес був поступовим. Одною з перших була дружина Костя Місевича, про яку сказав мені мій пан-отець Володимир Юркевич, мовляв, вона краще грала від

свого чоловіка. Тоді, вже після Другої світової війни, в Україні майже непомітно завелися тріо бандуристок.

До першого тріо належали Н.Павленко, В.Третьякова й Т.Поліщук, а за ними пішли цілі ряди таких тріо. Тоді був зорганізований Полтавський ансамбль бандуристок. Чи не справедливо, що в тому місті, де колись Г.Хоткевич керував капелею, яку згодом злучено з Київською у взірцеву Всеукраїнську капелю, а згодом в Українську капелю бандуристів ім. Т.Шевченка, що в тій Полтаві найбільшим (а може й самотнім) бандурним колективом є жіночий.

На еміграції тоді також почалося зацікавлення жінок бандурою. Пригадую, що в 1950 роках у Нью-Йорку в ансамблі, яким керував Р.Левицький, грала Галина Гафткович. (Чи вона була перша?) А тоді — Сумівський ансамбль у Детройті під проводом П.Потапенка. А тоді... тоді тоді й перелічити всіх бандуристок, інструкторок, композиторок.

Тепер видається, що Українська капеля бандуристів ім. Т.Шевченка та Державна заслужена капеля бандуристів УРСР (така її урядова назва) — останні Січі, яких ще не здобули бандуристки.

Боротьба української жінки за рівноправність — довга, й ще треба подолати чимало перешкод. Але в цей сотий рік від **Першого вінка** Наталії Кобринської приємно відмітити, що в галузі мистецтва бандури жінки привернули собі інструмент, на якому грали їхні попередниці, й тепер вони здобули собі чи не повну рівноправність.

Пантелеймон Куліш

ПОКОБЗАРЩИНА

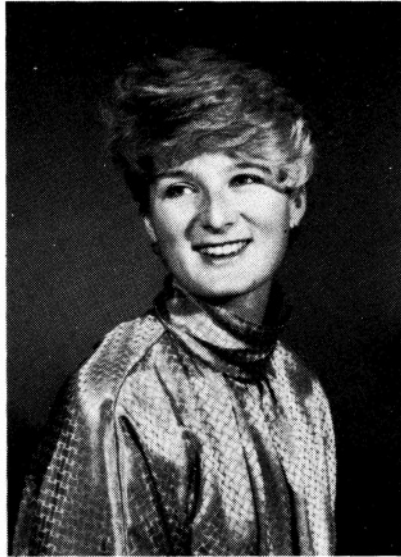
Не славте кобзаря словами золотими,
Повісьте ви над ним його тридцятиструнну,
Нехай між липами пахучими, густими
Із вітерцем веде розмову тиходумну,
Нехай Еол її тихесенько гойдає,
Як із сестрою брат, про нього розмовляє,
Обнявшись, шепче їй і душу розважає.

І, хлюплючи, вона про все йому розкаже:
Якого щастя з ним і горя вдвох дознали,
Як ополчалося на них єхидство враже,
Як мерли обойко і знову воскресали.
І буде він її тихесенько гойдати,
Як із сестрою брат, про нього розмовляти,
Обнявшись, плакати і тугу розганяти.

Не славте кобзаря піснями голосними:
Дзвенить йому хвалу його тридцятиструнна.
Колись він заблищить між душами ясними,
І зникне вся хула ворожа, нерозумна.
І буде дух його із віку в вік сіяти,
Серця зцілющою водою покропляти,
І рани гоїти, і сльози обтирати.

1893

**РЕПРЕЗЕНТАНТКА ЖУРНАЛУ
«БАНДУРА»
Надія Андріяна Блюй**

19 років, студентка біології стейтового університету Вейн в Детройті, абітурієнтка Школи Українознавства, членка Пласту, членка та інспектор Школи Кобзарського Мистецтва в Детройті, членка Товариства Українських Бандуристів Америки і Канади. Займається збиранням записів старовинних кобзарських народніх пісень для архіву, членка ТУСМ і Української Студентської Організації при університеті. Грає на бандурі й на фортепіяні. Цікавиться мистецтвом, керамікою, писанням писанок і українськими танцями. Любить подорожувати, учасниця поїздки «Стежками Батьків по Європі». Закінчила курс слов'янської культури і цивілізації при УВУ в Мюнхені. Як бандуристка брала участь у виступах в Дахав з нагоди посвячення плити в пам'ять українських політичних в'язнів. Репрезентує журнал «Бандура».

ІЩЕ ПРО БАНДУРУ НА УКРАЇНІ СЬОГОДНІ

Вже пройшов певний час від появи моєї першої статті про бандуру на сьогоднішній Україні, де я висвітлював деякі аспекти про мистецтво бандуристів у відношенні до «радянської дійсності». Я мав можливість одержати численні запити додаткових інформацій, переважно від бандуристів Північно-Американського континенту відносно деяких аспектів, що їх я не зачепив у попередній статті. Тут хочу додатково висвітлити матеріали, які рідко можна зустріти на сторінках української преси.

Почнемо, мабуть, з питання: скільки коштує бандура на Україні? Ясно, що це залежить від типу бандури. Для масової потреби виробляють декілька різних інструментів. Чернігівська фабрика сама виробляє дитячі інструменти за 44 карб., бандури-пріми за 86 карб., фабричні концертні інструменти з «механікою» за 220 карб., ручно виготовлені концертні бандури за 320 карб., і ручно виготовлені концертні бандури з барельєфом Т.Шевченка за 450 карб. Оркестрові інструменти, як, наприклад, бандуру-альт, бас або контрабас можна лише дістати за спеціальним замовленням, тому приватним особам вони недоступні. Можна ще замовити інструменти безпосередньо від майстрів «на руки». Це означає, що можна купити інструмент, який більше якісний, ніж звичайні фабричні бандури, де майстер викінчив інструмент вдома або у вільний час. За такий інструмент треба вдвоє заплатити.

Існують ще інструменти, які почали виготовляти в Мельницько-Подільській фабриці музичних інструментів, і вони дуже подібні до «чернігівки», тобто базовані на вказівках Івана Скляра, де коряк виготовлений з одного суцільного шматка дерева. Вони відрізняються від «чернігівки» тим, що коряк випуклий, а голосниковий отвір (квітка) вирізаний як в лютні. На жаль, ці бандури не мають механізму для переключання тональностей, і хоч по звуці краще звучать, ніж «чернігівки», їх рідко використовують професіональні музики. Ці бандури коштують приблизно 180-220 карб.

Львівська фабрика поступово здобуває собі славу, хоч деякі з попередніх випусків були майже невдалими. «Львів'янка» коштує приблизно 180 карб., а концертні інструменти з «механікою» для переключання коштують приблизно 600 карб. Ці «Львів'янки» легенькі, зручні й мають більше досконалий механізм, ніж чернігівські концертні інструменти. Струни не брижчать. На жаль, доводиться два роки чекати на виконання замовлення. Тим часом винахідник «Львів'янки», В.Герасименко, виготовляє авторські екземпляри бандури по 1200 карб. Львівська фабрика теж вперше виготовляла і дитячі бандури. До ціни вищезгаданих бандур треба ще додати і кошти чехла — 18 карб. та комплект запасних струн по 3 карб.

Варто було б дещо більше тут згадати про «Львів'янки» і причини, чому тут, на Заході, вони не популярні. Десь в 60-тих роках на Україні почали говорити, що не вистачає матеріалу для виробництва бандур високої якості. Справа полягала в тому, що для виготовлення коряка треба було вживати вербу, а верба — не комерційне дерево, і в зв'язку з цим ніде не виготовляли її для використання в масовому виробництві. Чернігівська фабрика почала обробляти вербу для власної потреби, експериментуючи з способами швидкого висушення з допомогою спеціальних печей. У Львові взяли за справу інакше. В.Герасименко почав до бандури пристосовувати технологію виробництва коряка бандури з клепок явора,

як в торбані та в інших інструментах Західньої Європи (наприклад, в лютні та мандоліні). Це дало б спосіб ефективного вживання більше доступного матеріалу, а також гарний на вигляд інструмент.

Експериментальні інструменти вийшли дуже вдалимими, і через певний період почалася робота в експериментальній майстерні, що згодом переросла в фабрику. Тут вже справа стала складнішою. Прийшлося Герасименкові знайти робітників та ще навчити їх працювати в дереві, а потім ще й взятися за масове виробництво бандур. Найкращі робітники скоро кидали роботу й переходили на кращу працю в інших підприємствах, де можна було більше собі заробити. Ті, що залишилися, часто були не такі здібні у виробництві інструментів і не грали на бандурах, а це означало, що вони мало розуміли, що було потрібно досягнути в інструменті. Коли згадати і про те, що часом доводилося вживати низькоякісний матеріал та що інструменти, які вживали до майстрування, не були такі, які ми маємо тут, на Заході, то можна зрозуміти, чому на ринку з'явилося стільки «бракованих» інструментів. Треба ще й згадати про саботаж, який вплинув на багато бандур, що його зчинила чернігівська фабрика. Львівська фабрика діставала металеві кілки для настроювання струн від Чернігівської фабрики, але щоб виконати плян, Чернігівська фабрика вислала їм всі свої браковані кілки, тобто ті, які були в розрізі овальні, а не округлі. Це означало, що кілки виїдали дерево, в якому вони були вмонтовані, і через короткий час інструмент переставав тримати стрій.

* * *

Коли бандурист дістає бракований інструмент, він відразу йде до комісійної крамниці та дає її на продаж. У зв'язку з тим, що бандури на полицях будь-якої крамниці — рідкість в Україні, бо треба їх переважно замовляти, чекаючи на них кілька місяців чи навіть років на виконання замовлення, туристи часто купували ці комісійні, браковані інструменти, бо були раді мати бандуру, і таким способом радо платили ту саму ціну, за яку фабрика продавала новий інструмент. Туристи рідко бувають спеціалістами по бандурах, і це пояснює причину, чому ми маємо таку велику кількість низькоякісних «Львів'янок» тут, на Заході. Мало треба зробити, щоб інструменти поправити, але так, щоб на них можна було грати, але і це досить, щоб інструмент став неславний.

Цікаво згадати, що студенти в консерваторії в Києві, які вивчають гру на бандурі, це — переважно дівчата. Це, може, пов'язано з тим, що заробіток дуже малий, коли порівняти з іншими роботами. Тріо бандуристок — популярний ансамбль на Україні. Про це свідчать численні випуски нот та платівок з записами різних виступів тріо бандуристок. Майже кожна філармонія має такого роду ансамбль. Цікаво звернути увагу й на те, що бандура стала популярним інструментом на західніх українських землях (у Львові, Івано-Франківську, Тернополі, а також на Волині). Існує ще велика популярність у грі на бандурі на Полтавщині. Час від часу можна ще й зустріти бандуристок з Чернігова, Сумів, Вінниці та Дніпропетровського, але ще ніколи не дорвелось зустріти бандуристки з Донецьку, з Криму чи з Одеси. Здається, що чим більше район зберіг в собі українське обличчя, тим більше воно має бандуристів, і хоч відрадним явищем можна привітати збільшення інтересу в бандурі на західніх землях України, проте сумно помічати, що цей інтерес поступово затихає на Східній Україні.

* * *

Часто можна почути від інших музикантів: «Бандуристи — найгірші музиканти!». Хоч можна сперечатися з цим твердженням, але, на жаль, в багатьох випадках це є гірка правда. Коли учня приводять до дитячої музичної школи та перевіряють здібності дитини, то учні, які мають найгірше розвинений музичний

слух, попадають переважно до кляси бандури, бо ніхто з педагогів не хоче такого учня вчити, а місце в клясі по бандурі завжди є. Треба ще й згадати, що інструмент зараз переживає помітний зріст вдосконалення щойно тепер, коли інші інструменти вже цей період переросли, й можна відчувати певну ворожість до бандури від деяких інших серйозних музикантів. Мало є бандуристів, що дійсно думають про розвиток техніки, бо не мають прикладів, які могли б наслідувати. А чому не мають прикладів? Часто прізвища відомих бандуристів зникають з сторінок історії кобзарського мистецтва без причини. Існують і люди, які говорять, що бути бандуристом — небезпечна професія.

* * *

Ми знаємо, що Гнат Хоткевич два рази попав під колеса поїзда — в 1934 та 1937 роках, і що він собі ногу покалічив так, що довелося йому шкультигати. Такі подібні випадки чомусь часто трапляються бандуристам. Бандуриста Віктора Кіхту хтось пхнув під трамвай у Києві на початку 60-тих років, і він внаслідок цього загубив свою праву руку. Він був тоді в розквіті своїх творчих сил, як віртуозом, так і композитором п'єс для бандури. Юрко Сінгалевич, вчитель Зіновія Штокалка, попав між трамваєм і вантажним авто у Львові в 50-тих роках, а Микола Ключник, автор багатьох цікавих п'єс для бандури та упорядник збірки п'єс для бандури, мав нещасний випадок з поїздом у київському метро. Можна тепер краще зрозуміти, чому хлопці не беруться серйозніше до бандури.

В 60-тих роках почалося виявлятися суперництво між трьома фігурами в галузі бандурного мистецтва, тобто між особами Сергія Баштана, Андрія Омельченка та Василя Герасименка. Хоч в громадському житті вони виявлялися друзями, зразковими комуністами, зате за кулісами вони один одного старалися перегнати. Цю професійну заздрість на початку можна було вважати позитивним явищем — кожний намагався щось дати нове, чимсь прославитись, але з часом вони почали один одному заважати так, що багато чого могло б допомогти розвинути бандуру в Україні, а стало недоступним для широких мас.

Ця конкуренція чи то заздрість, яка неочікувано виявилась, дала викладачеві київської консерваторії Сергієві Баштанові значні впливи, які гальмували друк наукових праць Омельченка та Герасименка про техніку гри на бандурі, виробництво бандур на Львівській фабриці, друк творів та обробок для бандури, які не впадали в пляни чи в напрямок Київської консерваторії, та зупинило розвиток системи Харківської школи гри на бандурі, що її пропонував Гнат Хоткевич та його послідовники.

Останнім часом вже почали з'являтися серйозні композиції для бандури, між ними твори великого формату — сонати, концерти та сюїти. Це переважно заслуга Сергія Баштана, який плідно працює з композиторами київської консерваторії. З більше відомих треба назвати такі імена: Віталій Кирейко, Анатолій Коломієць, Микола Дремлюга та Костянтин М'ясков. Їхні твори користуються великою популярністю в порівнянні з такими композиторами як Кучеров, Муха, Полевой та ін., які писали твори для бандури в 60-тих роках, не розуміючи технічної специфіки бандури.

Із вищезгаданих чотирьох композиторів, найвидатнішим, мабуть, тепер є Микола Дремлюга, який вже написав понад 50 п'єс для бандури, між ними 4 сонати, 4 сюїти, концерт для бандури в супроводі симфонічної оркестри та ряд цікавих творів для бандури в супроводі фортеп'яна або струнного квартету. Анатолій Коломієць також написав ряд цікавих та ефективних п'єс, наприклад, «Українська соната» для бандури в супроводі фортеп'яна та сонату для двох бандур. По мініатюрах видно, що він добре розуміє технічну фактуру бандури. І

Дремлюга, і Коломієць використовують народні мелодії в своїх творах, але вони грають другорядну функцію і заховані в тканині композиції.

Костянтин М'яков теж користується популярністю між бандуристами. Його творчість тісно пов'язана з українським народним мелосом. Часто він використовує форми варіацій та фантазій, але останнім часом дуже популярними стали його твори для бандури в супроводі фортеп'яна або оркестри. Хоч Віталій Кирейко вже написав чимало п'єс для бандури, які часто друкують, зате вони рідко виконуються. Це, мабуть, пов'язано з тим, що Кирейко не дуже добре розуміє фактуру писання для бандури, і все виходить, нібито переклад з феореп'яна. Він часто використовує хроматизми, технічно трудні пасажи, раптові модуляції, що не ефективні, коли виконуються на бандурі.

Із молодих композиторів зараз можна звернути увагу на В.Зубицького, який закінчив київську консерваторію по класі акордеону та композиції, та В.Шумейко. Вони обоє вже ефективно почали писати мініатюри для бандури.

Відносно розвитку та удосконалення конструкції бандури, то треба звернути увагу на те, що запропонованої «Київсько-харківської» бандури зараз ніде не можна бачити. Ми знаємо, що більшість студентів Гната Хоткевича було заарештовано в 30-тих роках. Одинокі що тоді ще залишилися живими, це — Володимир Кабачок та студент Леонід Гайдамака (який сьогодні живе в США), Перекоп Іванов. Разом вони взялися за справу відродження Харківської бандури, але музична література зникла в 30-тих роках та під час війни, а крім того не було відповідних Харківських бандур з хроматизмом. Після смерті Кабачка Іванов взяв справу на свої плечі та ще переконав Івана Скляра про потребу удосконалювання універсального інструменту, на якому можна було б грати твори і київським, і харківським способом. Скляр взявся за цю справу завзято і створив 8 експериментальних інструментів. Спосіб виготовлення інструмента був описаний в книжці «Київсько-харківська бандура», що була видана в 1971 році, і хоч новий інструмент почали виготовляти в Чернігівській фабриці, в той час Іван Скляр помер, і фабрика лише зробила 8 концертних бандур Київсько-харківського типу і перестала їх виготовляти. В той самий час помер і Перекоп Іванов, і так розвиток харківської школи та виробництво Київсько-харківських бандур цілком припинилось. Ці останні інструменти висять в музеях та на стінах урядовців у Києві й цілком недоступні для рядового бандуриста на Україні.

Останнім часом з'явився новий інтерес до харківського стилю на Україні. Тепер нарешті зрозуміли, що це є інструмент майбутнього, але, на жаль, немає ні вчителів, ні літератури, так що, мабуть, довго візьме часу, аж поки знову харківський стиль гри на бандурі стане поширеним. Один із найбільших поборювачів цієї справи — Андрій Омельченко — теж недавно відійшов у вічність.

Цікаво згадати, що тепер Микола Прокопенко зацікавився проблемою Київсько-харківської бандури, але, на жаль, він не бандурист, так що глибокого розуміння ніколи не буде мати в цій справі. Ходять чутки, що Василь Герасименко вже має інструмент, який майже досконалий, і брати Барани в Львові роблять різні досліді відносно техніки гри на Харківській бандурі.

В 1982 році я мав нагоду відвідати Україну і взяв з собою інструмент конструкції братів Гончаренків, що був зроблений Ю.Приймаком в Німеччині в 1946 р. Інструмент був діятонічний, але мав перестроювач. Я мав нагоду показати різним бандуристам прийоми харківської школи. Між ними були: Ю.Незовибатько та А.Авдієвський з хору Вірьовки, М.Гвоздь та інші бандуристи Київської капелі бандуристів, студенти консерваторії та брати Барани. Микола

Бандурист Андрій Бобир на концерті в пам'ять кобзаря Носача, що відбувся в Києві в 1981 р.

Бандурист Володимир Войт, соліст київської капелі бандуристів, на концерті в пам'ять кобзаря Носача. Київ, 1981 р.

Гвоздь був дуже критичним до Харківської бандури. Йому не сподобалась якість звуку інструмента та сила звучання, хоч дуже його зацікавили прийоми лівої руки та твори Гната Хоткевича. Він звернув увагу на те, що кисть руки не була притисненою під час гри, бо тоді елементи швидкої віртуозної техніки ніколи не будуть доступними.

На жаль, він сам особисто не бачить перспективи для Харківської бандури, бо ніхто не захоче переучуватися, і фабрики не будуть переходити на новий спосіб виробництва. Що мене здивувало, було те, що в кабінеті М.Гвоздя я побачив близько 20 платівок капелі бандуристів ім. Т.Шевченка та інших колективів бандуристів Північної Америки. Його дуже цікавило, чому капеля ім. Т.Шевченка краще звучала не лише по звуці бандури, але й по оркестровці, ніж Київська державна капеля.

Музикознавець Софія Грица говорила, що їй подобався тон і звук бандури, бо більше нагадало інструменти, що їх використовували кобзарі, та дуже сподобалися твори Хоткевича. Зараз в Києві композитори пишуть твори, де мало звертають увагу на різноманітні технічні прийоми, що можливі на бандурі, пишучи для бандури, як для фортеп'яна. Хоткевич, навпаки, звертав дуже багато уваги на нюанси, які можливо на бандурі видобувати, і ті твори, які він спеціально написав для бандури, неможливо грати на будь-якому інструменті. В консерваторії студентам сподобалась зручність виконання на інструменті та легкість конструкції.

В галузі виконавства Володимир Кушпет та Костянтин Новицький створили дует і виконують складні ансамблеві твори. Працюють вони при філярмонії в Києві. Останнім часом почали вони частіше від'їжджати на гастролі закордон. Були в Кипрі та Італії. Костянтин Новицький нещодавно закінчив записувати платівку з записами сольової бандурної музики, що незабаром має вийти. Це буде друга платівка в історії бандурного мистецтва з записами сольової гри на бандурі. Перша вийшла в Канаді в 1982 р.

Ансамбль «Дримба» в Львові під керівництвом Ореста Барана розпався в зв'язку з тим, що вони не одержали підтримку від керівництва філярмонії у Львові. Орест хотів поступити в аспірантуру в київську консерваторію, але сутічки з Герасименком тепер цього перешкоджають.

Хоч я прожив понад два роки в Києві, за це в цей час не відбулось ні одного концерту сольової гри на бандурі в філярмонії, хоч частенько відбувалися концерти артистів-балаласчників та баяністів. Бандуристи переважно виступають з маленькими виступами по 3 чи 4 твори. Таких виступів бачив я лише два, коли виступили Костянтин Новицький та Галина Менкуш. Хоч в минулому вважали Галину Менкуш одною з кращих інструменталісток Києва, проте вона останнім часом перестала виконувати інструментальні п'єси на сцені й тепер переважно співає. Також завважив, що зараз ніхто не виконує традиційної думи. Навіть солісти Київської капелі бандуристів більше не виконують зразки стародавніх дум, а один з найкращих виконавців у відповідь на моє питання сказав: «Вони тепер не модні!».

Справу виконання дум я вважаю дуже болючою. Ніхто не перебрав місце Федіра Жарка, так що тепер люди знову відвикнуть від слухання наших славних дум. Відносно Федіра Жарка варто згадати тут, що він років 10 сидів у таборі в Сибірі за те, що він був старостою у селі під час німецької окупації, а також за виконання націоналістичних пісень та дум, що їх він навчився у Федора Глушка. Радянська преса не пише про такі відомості, та й сам Федір Жарко дуже спокійний і тихий чоловік, який боїться говорити з сторонніми людьми.

Андрій Бобир ще час від часу на кобзарському вечорі візьме собі бандуру і заграє щось подібне до думи, але вони такі короткі та обрізані, що мають мало спільного з традиційними думами.

Останнім часом Капеля бандуристів у Києві почала знову якісно та кількісно розвиватися, але, на жаль, велика кількість творів, що їх вони сьогодні виконують — або по-російському, або з партійною тематикою. Вони тепер почали виконувати думи, але це твори, які зовсім на традиційні думи не схожі, а насичені радянською тематикою. Може, в майбутньому вони перейдуть на народні пісні й залишать ці псевдо-думи. Нещодавно тому вони записали платівку, яка виграла нагороду під час відзначення 1500-річчя Києва, але випустили лише 1500 платівок, так що навіть члени Капелі не мають примірника. На цій платівці записали вони «Поему про Байду» (музика Г.Хоткевича), яку вони неправильно назвали думою. Цей твір зредагував А.Коломієць, використовуючи примірник партитури, яку вживає Капеля бандуристів ім. Т.Шевченка, де редакцію зробив Г.Китастий. Твір, який мав би звучати 17-18 хвилин, скорочено на 6.

Одним із найважливіших моментів для історії Київської капелі є те, що концертна бригада в складі 12-ти осіб поїхала на гастролі в Німеччину та в Югославію.

Це вперше, що Київська капеля була на Заході, і мені було цікаво поглянути на процедуру, як вибирали ту концертну бригаду. Ще задовго до подорожі збирали різні «справки» і характеристики так, що лише члени компартії могли їхати, а це були комуністи, що мало розуміють справу, а лише стали членами, бо пропонували їм туди вступити. Ходили вони по Києву, стараючись якимсь способом якусь валюту дістати, щоб змогти дещо назад з собою привезти. Тут варто згадати, що радянський артист дістає приблизно 8-12 доларів за день під час гастролів в «капстранах», щоб лише покрити кошти їжі та інші дрібні витрати. Коли повертаються додому, їм платять карбованцями. Це є причиною, чому радянські артисти їдуть з валізами, повними консервами, щоб гроші ті не потратити на харчування та щоб дещо назад привезти.

Мало у нас пишуть про дисидентський рух у бандуристів. Ясно, що в цій галузі трудно матеріяли знайти, але треба вважати, що не лише літературні кола мають дисидентів, але й музичні. В 60-тих роках виступали часто на бандурах брати Литвини. Останнім часом про них зовсім не чути, а це в зв'язку з тим, що одного заарештували, а другий живе зараз у Фастові, де працює в колгоспі. Таке їм сталося за співання історичних пісень, що висвітлюють історію України по-інакшому, як зараз її трактують.

Про Леопольда Івановича Яшенка теж мало знаємо тут, на Заході. Він був членом Спілки композиторів України та крім композицій написав кілька цікавих праць про українську народну пісню та про видатних вчених. В кобзарських колах він відомий як автор книжки про Київську капелю бандуристів, що була надрукована в 1970 році. Яшенко вже без роботи, без прибутків майже 14 років. Його «випросили» з Інституту Фолкльору та з Академії Наук і також із Спілки композиторів. Причина виключно була зв'язана з тим, що він підписав ще в 1968 році петицію, де нарікав проти введення закритих судів, таких, які були ще за часів Сталіна. Спочатку нічого не сталося, але з часом примірник цієї петиції попав у руки редакції радіо «Свобода», і в зв'язку з цим всі, що підписали цю петицію, постраждали. Передано — ті, що підписали петицію, лише дістали партійні догани, а ті, які працювали на роботах в галузі української культури та ідеології, втратили свої посади.

І так, коли звернути увагу на те, що за останні кілька років померли Омельченко, Лавров, Гуменюк, та й тепер Ященко більше не може писати, то справа відносно книг чи то статей і поважних праць про історію кобзарства і бандури дуже кепська.

Останнім часом Софія Грица видала свою книжку «Мелос української епіки». Це є одна з найкращих книжок відносно аналізу українських дум, які досьгодні надруковані. Вона була частиною її докторської дисертації. На жаль, ціла праця не була надрукована в зв'язку з тим, що в той час існував дефіцит паперу.

В 1980 році вийшла в світ книжка «Народні співці-музиканти на Україні» Бориса Кирдана та Андрія Омельченка. Майже третину книжки не надрукували в зв'язку з тим, що паперу не було! Частини, що їх змушені були відкинути, містили найцікавіші дані про роль бандуристів при дворах вельмож, а так само пасажі про М. Домонтовича, Василя Ємця, Гната Хоткевича та інших неарадянських кобзарів. Ця книжка мала вийти в Москві по-російському, тому що там, як мене запевняв Омельченко, легше друкувати, бо немає стільки наших «патріотів», які так люблять болото кидати у таких справах.

Хоч офіційно Гната Хоткевича зрегабілізували, і час від часу появлялися його літературні праці в друку, зате його музичні композиції майже цілком зігноровані. В 1977 році відзначено 100-річчя з дня народження видатного бандуриста, де прізвище його навіть подано на список видатних людей для всесвітнього відзначення в ЮНЕСКО. Плянували перевидати його літературні твори не лише по-українському, але в мовах різних народів світу, як в англійській, еспанській, німецькій тощо. Видавництво «Музична Україна» плянувало перевидати працю Хоткевича «Музичні інструменти українського народу», яка була надрукована вперше в Харкові в 1930 р. Так не сталося. Також заплановані перевидання хороших, фортепіанових та скрипкових творів теж не здійснилися. В 1982 році в каталозі «Музичної України» з'явилася вказівка, що в серії народних пісень, які назбирали видатні письменники, мала вийти книжка народних пісень, які назбирав Гнат Хоткевич. Ця книжка теж не з'явилася.

І хоч справа відносно розвитку бандури з кожним роком все кращає, все ж в порівнянні з іншими інструментами, як, наприклад, балалайкою чи з баяном, навіть з мандоліною, справа бандури стоїть ще заслабо і у виданні по тиражу нот, і у різновидах випусків. Коли ще взяти до уваги, що в Москві та в Ленінграді теж друкують ноти й книжки для баяна, балалайки та мандоліни, але нічого для бандури — то справа виглядає зовсім зле. Назагал, розвиток мистецтва бандури посувається вперед, але не таким швидким темпом, як оволодіння «братніми» інструментами. Подібне явище можна спостерігати і в літературі та в інших ділянках української культури. Хоч на Україні є десяток консерваторій та музичних «вузів», проте лише в двох з них викладають гру на бандурі, коли в порівнянні у всіх викладають гру на «братніх» народних інструментах. Ясно, що питання стоїть тепер на посилення вивчення бандури, але яким способом можемо ми тут, на Заході, на це вплинути? Мабуть, корисно було б розвинути дискусію про цю справу, адже ми можемо вплинути якимсь способом.

Сідней, Австралія

АНДРІЙ КИТАСТІЙ

ANDRIJ KYTASTY was born on June 8, 1954 in Detroit, Michigan. He was raised in California by his father Hryhory Trokhymovych Kytasty, mother Halyna, and his grandmother Anna who inspired him with a burning love for Ukraine. He completed university studies with honors and two degrees in Chemistry and Mechanical Engineering.

He began studying the bandura when he was 20 years old under the guidance of his brother Victor and later under the direction of his father Hryhory. Having had piano and vocal training, he quickly progressed with the bandura.

Andrij Kytasty frequently performs in major cities of the United States. In 1980 he was the first bandurist of the free world to play at the grave of the Ukrainian national revolutionary poet, Taras Shevchenko, in Kaniv, Ukraine. In 1984 he was invited to perform at the concert program of the Los Angeles Olympic Games.

His repertoire mainly includes historical ballads, or **dumy**, and Kozak songs. Many of the **dumy** are his original composition.

Presently he resides in San Diego, California, with his wife Ingrid and two children — Marko and Chrystyna and is employed as an engineer. He also finds time to perform with the Detroit based Ukrainian Bandurist Chorus.

Андрій Китастий народився 8 червня 1954 р. в місті Детройті, штат Мішіген, США. Виріс і вихований був на тлі каліфорнійських просторів під опікою батьків— Григорія Трохимовича і Галини Дмитрівни та бабусі Анни Савовни Мельник. Бабуся розповідала йому про історичні події на Україні, була особливо співуча і до природи чутлива. Вона передала цю любов Андрієві.

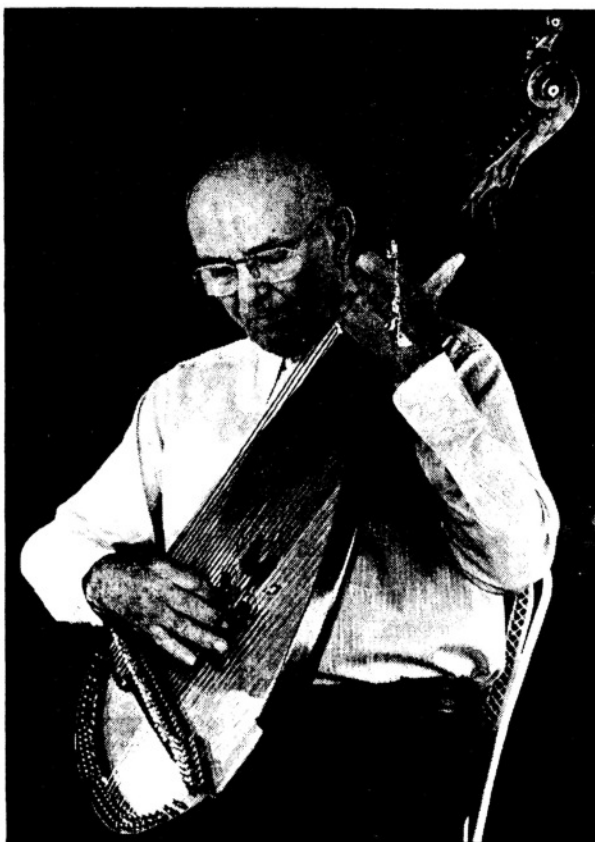
Закінчивши середню школу, він поступив до університету і закінчив його з двома дипломами: хеміка й інженера-механіка з гоноровою відзнакою Тав Бета Пі. Бандурою він зацікавився, коли йому було вже 20 років. Брат Віктор перший давав йому лекції, а далі його батько розвивав Андрієвий вишкіл. Маючи глибоке музичне підготовлення з фортепіяна і вокалу, він швидко опанував мистецтво гри на бандурі. Бандура стала невід'ємною частиною його життя.

Андрій часто виступає з концертами по містах західних штатів Америки. У 1980 р. він був першим бандуристом з вільного світу, котрий заграє і заспівав на могилі Тараса Шевченка в Каневі. В 1984 р. був запрошений з виступом в концертній програмі Олімпіади в Лос-Анджелесі.

У його репертуарі переважно домінують історичні думи і козацькі пісні. Деякі з дум є його власної композиції.

Він живе в Сан-Дієго, Каліфорнія, з дружиною Інгрід і дітьми Христиною і Марком. Працює по професії інженера. По можливості він охоче приймає участь у концертах Української Капелі Бандуристів.

MUSIC MASTER

NEWS PHOTO/ SUSAN TUSA

Ukraine of old lives in in his talented fingers

By Kathi Ottenbacher

Seventy-one-year-old Alex Honcharenko remembers the first time he saw a bandura. A blind bandurist came to the small elementary school in his Ukrainian village where Honcharenko was a student to play Ukrainian folk music.

Alex and his brother, Peter, were so taken with the beauty of its sound that they ran home to put together a rough model of the instrument which they constructed from three pieces of wood strung together with pianolike string. They tuned the strings and taught themselves to play the improvised instrument.

Today, Honcharenko is still in love with the bandura, which produces music sounds similar to the lute. During the years, he developed and refined the instrument at his Mt Clemens tool and die shop, and now has hand crafted 64 banduras. After retiring from his trade in 1979, he continued to build banduras in the basement of his Clinton Township home. He said each instrument shows added improvement over the preceding model.

He noted humbly that he is 'not a player'. However, his handmade bandura comes to life when he places it upright on his lap, and with his left hand begins to stroke eight bass strings while his right hand manipulates 52 treble strings strung

across the body of the instrument. He plays traditional Ukrainian tunes. But he said the bandura, the national instrument of his homeland, produces the frenzied tempo of Cossack tunes.

Honcharenko said that most people do not recognize the unusual instrument, which also is produced in two factories in the Ukraine. He said it would gladden his heart to see the day when people stop asking, 'What is it?'

Using copper, steel wire and string core, Honcharenko makes his banduras by hand, winding his own string and devising homemade machinery to accommodate the pattern of the instrument. He uses a solid block of maple to carve out the back of the instrument, and European or Alaskan spruce on the top to make the soundboard. Studying Stradivarius violin-making techniques and the historic methods of bandura-making has helped Honcharenko with the design, which calls for a seamless dipper (back) and an unusual scrolled headpiece.

'My main concerns were the sound, weight and strength of the instrument', Honcharenko explained, while pointing out that his bandura is much lighter, has a better tone and is less bulky and awkward to play than the original manufactured ones. He also has developed a better re-tuning system of small levers used to alter the strings a half-tone for key changes.

Honcharenko is one of a few bandura makers to develop and refine the instrument.

He said it takes 240 hours to build a bandura.

The bandura has had a shaky past. An offspring of the four-stringed kobza, the bandura flourished until the 16th century when the Russians overtook Ukraine. The Ukrainians used the instrument to sing tales of Cossack heroism against the Russians.

The Russians banned the instrument until 1922. Ukrainian bandurists suddenly emerged from underground prompted impression that they were free to play as a result of the Russian revolution. The freedom lasted for seven years. The bandura then was banned until 1964 when the government built the first bandura factory in Chernihiv. Subsequently, the instrument has undergone little change or development. For the last three years, Ukrainian-manufactured banduras have not been exported.

Honcharenko does not sell the banduras he makes . But there are a few bandura makers in the Detroit area who do.

Honcharenko said he sent his bandura design to the Chernihov factory in hopes that his plan might be implemented in the production of banduras in that country. He has not received any word so far. He says two to three dozen bandura makers worldwide use his design.

The Ukrainian community has a bandura chorus based at the Ukrainian Cultural Center at 11 Mile and Ryan roads in Warren. 'We have many players, but not many bandura makers', Honcharenko said.

'The sound I have in my bandura goes to your heart', he said. 'I would be very disappointed if nobody picked up on my design and continued to improve it in the future because you can see the beginning — but the end, never'.

The Detroit News

Classified / Picture Page

Thursday, May 31, 1984 •B

КОБЗАРСЬКЕ БРАТСТВО

Про Кобзарське братство чула багато, але вперше мала нагоду насолоджуватись їхнім співом у концертній частині під час відзначення 40-ї річниці АБН, яке відбулося в Лондоні та на ячкому (крім українців) були представники інших народів, поневолених Москвою.

Кобзарське братство (художній керівник Юрій Бабчук) складалося на початку з трьох осіб: Ігор Лучка, Юрій Бабчук, Любомир Мазур, останньо приєднався до братства Іван Гнилиця.

Не в образі іншим, але так часом надокучає підштовхувати молодих, щоб вони цікавилися українськими справами, що коли молодь сама проявляє ініціативу, хочеться просто співати, якщо не кричати з радості.

І дійсно є чим радіти. Четверо молодих хлопців, чепурно одягнених, з бандурами своїм виконанням дали нагоду аудиторії (на крилах пісні) підвестися в наш рідний край, який (для тих, що там народилися) буде завжди чарівною казкою.

Веселі пісні перепліталися з бадьорими, войовничими, сумними і жартівливими. Перед слухачами заграла барвіста палітра та розгорнулася краса, гумор і сатира української пісні. Репертуар не був «збитим», не такий, як часто чуємо на кожному концерті, й це додавало ще більшої принади.

Ще тоді, коли братство мало свій дебют (з колядками) в Болтоні, я мала нагоду говорити з д-ром Л.Мазуром. Він казав, що самотужки навчилися грати на бандурах, а тепер працюють над репертуаром. (Це, однак, не означає, що кожен може взяти бандуру і ні з того, ні з сього заграти). Згадані молоді люди є довголітніми співаками хору «Гомін», знають і цікавляться музикою. Проте, навіть з їхнім знанням, вони мусіли над собою солідно попрацювати.

Пізніше мала нагоду говорити з Юрієм Бабчуком. Це не було жодне інтерв'ю, а просто розмова. Мене цікавило, чому вони назвали себе «кобзарським братством», бож грають на бандурі, а не на кобзі. І тоді художній керівник братства відкрив мені таємницю і дещо з амбітних плянів новоствореної групи.

Ю.Бабчук, хоч за професією вчитель хемії і біології і має в цій галузі науковий ступінь, є власником великої музичної бібліотеки, цікавиться старовинними музичними інструментами, зокрема українськими. Вони (як група) мають на меті грати не тільки на бандурі, але й на кобзі, не виключаючи ліри і т.д.

Їхньою метою є вишукувати українські пісні, які є менше знані для загалу, плекати старовинні колядки й інші обрядові пісні, дбати про чистоту мови, передусім не затрачувати оригінальної мелодії, а представити пісню у всій її первісній красі. Мають також у пляні придбати одяг козацької старшини — жупан і кунтуш — та взагалі змагають не до театральних одягів, а до ноші, яка була характерна в певній добі нашої історії.

Батьки часто ніби не звертають уваги на одяг дитини, щоб дитина й далі над собою працювала. Своім признаннями ми також не хотіли б спинити ріст Кобзарського братства, і, навпаки, дати їм зрозуміти, що вони є на добрій дорозі. І якщо будуть прямувати наміченим шляхом, то хто зна, може братство пошириться, розгалузиться і стане квітучим деревом нашого мистецтва не тільки в Англії, але й за її межами.

Кобзарське Братство — Великобританія

Ансамбль Бандуристок ім. Лесі Українки — Бавнд-Брук, Н.-Дж.

АНСАМБЛЬ БАНДУРИСТОК ІМЕНИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Жіноча група бандуристок організувалась при Школі Українознавства в С.Бавнд Бруці в січні м-ці 1972 р. під керівництвом Р.Левицького. Деякі члени цієї групи ще раніше грали на бандурі, деякі почали тільки вчитись, але і початківців, і тих, що вже грали, об'єднала в одну групу велика любов до української пісні й до бандури. З ентузіазмом взялися до праці та за деякий час почали вже їх запрошувати на виступи до ближчих і дальших стейтів, бо бандура в жіночих руках і задушевна українська пісня робили гарне враження на глядачів (зі слів глядачів та рецензій, які ми діставали після наших виступів).

Так, як більшість членів групи складалися з матерів, діти котрих вчилися в Школі Українознавства, — вирішили свій гонорар за виступи передавати на будову нової Школи Українознавства в Бавнд Бруці. Назву «Ансамблём бандуристок ім. Лесі Українки» гурток прийняв 2 грудня 1972 р. на Академії, присвяченій світлій пам'яті Олени Теліги, в церковній залі в С.Банвд Бруці, і «Хрещеною Матір'ю» нашої групи була паній-матка Олександра Селепина, яка була щирою прихильницею гуртка.

З днем 17 лютого 1973 року «Ансамбль бандуристок ім. Лесі Українки» увійшов у систему «Об'єднання Українських Православних Сестрицтв» і став під протекторат Головної Управи, а у вересні 1973 р. музичним керівником став Володимир Юркевич, адміністративним керівником була п-і Раїса Хейлик. В цьому складі «Ансамбль Бандуристок ім. Лесі Українки» існував до літа 1976 р.

В серпні м-ці 1976 р. «Ансамбль Бандуристок» переорганізувався, деякі члени вийшли з Ансамблём, нові — ввійшли. Музичне керівництво Ансамблем перебрала п-і Ніна Галіон, адміністративним керівником став світлої пам'яті Ярослав Паливода, і перший виступ з новим керівником почався 14 листопада 1976 р. на «Ювілейному бенкеті з нагоди 50-річчя Української Православної Парафії Св. Володимира в Нью-Йорку». Далі пішли виступи одні за другими та праця над новим репертуаром до 1978 р.

12 квітня 1978 р. відійшов у вічність наш адміністративний керівник св. п. Ярослав Паливода, який багато прислужився до музичного зросту нашого Ансамблём та якого ми всі щиро любили за його відданість нашій справі, і ми припинили свою працю.

Відбувши рік жалоби по нашому адміністративному керівникові, — ми з болем в серці приступили знов до праці та мали 1979 р. 7 вдалих виступів та декілька інших запрошень, яких в зв'язку з родинними обставинами деяких членів ансамблём, не могли виконати.

Зараз продовжуємо далі працювати і поповнювати свій репертуар новими піснями.

У склад теперішнього «Ансамблём Бандуристок» входять: І.Ніна Галіон — музичний керівник, Лариса Паливода — адміністративний керівник, Валентина Сизоненко — скарбник, Параскева Тіторенко та Валентина Олійник — хористки катедрального хору Св. Володимира в Нью-Йорку, самі наймолодші наша бандуристки — Леся Крючко та Є.Бабенко. Зараз підготовляємось видати платівку наспіваних нами пісень, щоб лишити хоч якийсь слід про нашу працю.

АНСАМБЛЬ БАНДУРИСТІВ «ГОМІН» З НЬЮ-ДЖЕРЗІ

Після Другої світової війни багато українців прибуло до Америки, а між ними молодий бандурист Володимир Юркевич. В тому часі був зорганізований ансамбль бандуристів, який своїм співом і грою на бандурі захоплював слухачів — своїх і чужих.

Впродовж років персональний склад ансамблю змінювався, однак краса співу і гри на бандурі не змінилися. Душею ансамблю «Гомін» є маєстро Володимир Юркевич, а всі члени ансамблю є його учнями. Деякі з них, як, наприклад, інж. Михайло Гринюк, почав свої «перші кроки» гри на бандурі ще в 1951 р. Пізніше долучився знаменитий бас Михайло Гнатишин, баритон Петро Кузів, колись маленькі учні, а сьогодні знамениті бандуристи — Михайло Стоцько (другий тенор), Василь Ковар (бас) та наш наймолодший Андрійко Стусик. Прекрасний баритон Микола Заяць; Петро Козира і Олександр Напора (другі тенори). Останній має ще додаткову функцію адміністратора.

Всі вони присвячують багато дорогого часу на проби співу, гри на бандурі та на виїзди на концерти. Всі вони з любителями кобзарського мистецтва. Вони з приємністю передають красу українських пісень та гри на бандурах, що їх слухачі сприймають з великим захопленням та нагороджують їх рясними оплесками. Це найбільша моральна заплата, яка дає заохоту до дальшої праці.

Винагороди за свої виступи ансамбль жертвує на добродійні цілі. Ансамбль «Гомін» пожертвував \$1,000 на Енциклопедію Українознавства, Літопис УПА, Співаник УПА, Український Музей та для св.п. Їх Блаженства Патріярха Йосифа. Останнім часом ансамбль «Гомін» з участю церковного хору в Ньюарку під керівництвом проф. Михайла Добоша дав кілька концертів, дохід (\$10,000) призначено на будову української католицької церкви в Люрді — Франція.

В репертуарі ансамблю є народні, історично-побутові, жартівливі, а головно — стрілецькі та повстанські пісні, які оспівують найновішу добу української історії, пісні, що творилися в рядах УПА. Треба згадати, що

мистецький керівник ансамблю, маестро Володимир Юркевич — старшина УПА — продістався з-під Бродів у ряди Української Повстанської Армії. Там він збирав і записував пісні, а 1947 р. з рейдом УПА на Захід приніс їх з собою. Ті дорогоцінні пісні пригадують нам тих незліченних героїв, які віддали своє молоде життя за волю України.

О.Н.

НАМ ПИШУТЬ

АВСТРАЛІЯ

Останніми роками можна помітити зріст у зацікавленні грою на бандурі по всіх країнах вільного світу, де поселилась наша еміграція. Майже у кожному українському осередку існують школи гри на бандурі або ансамблі. Літні табори та інтенсивні чотириденні курси, де можна свої знання удосконалити, сьогодні вже є популярні між молоддю. Тож і не диво, що наявним є великий поступ в інструментальній техніці. Це можна бачити по грамофонних платівках, а насамперед по нотній літературі, де вже самі молоді таланти почали аранжувати і виконувати твори більше серйозні, як, наприклад, сонати, сюїти та концерти в супроводі оркестри.

На жаль, хоч на Україні існують два вищі навчальні заклади, де викладають гру на бандурі: Київська та Львівська консерваторії — для нас вони недоступні, а на Заході подібних шкіл, які б давали вищу освіту в галузі виконавства та викладання гри на бандурі, немає

З початком наступного року Сіднейський університет в Австралії дозволить студії на ступінь «Бечелор оф мюзік» в галузі бандури. Точніше, це буде означати, що студент поруч з теоретичним знанням буде змочь здати іспит по вузькій спеціальності у виконавстві на бандурі. Навчальна програма базована на програмі Київської консерваторії з додатковими заняттями харківським стилем, який тепер не існує на Україні. Тут слід додати, що в Австралії дуже дешево вчитись і жити. Університетська освіта безкоштовна. Тут завжди багато студентів з США і Канади.

Вступити на курс можна лише після переслухання та письмових іспитів. Студент повинен мати «агрегат» більше, ніж 320, мати теоретичну освіту на рівні 6-тої класи теорії в сіднейській консерваторії, а рівень технічний на бандурі, який дорівнюється 4-5 класам ДМШ. В програмі на переслухуванні в лютому місяці має бути три твори різного характеру і жанру: ¹⁾ з епохи барокко; ²⁾ з епохи клясицизму або романтизму; ³⁾ твір сучасного композитора. Заяви мають бути надіслані до університету в місяці вересні.

У рямках курсу студент мусить взяти одну чужоземну мову. Дозволяється взяти українську мову, що викладається в університеті на кафедрі Українознавства. Вже записалось чотири студенти. Як буде досить зголошень, то в короткому часі будемо мати висококваліфікованих виконавців і викладачів. Вони дістануть диплом вищий, як у консерваторії.

За докладнішими інформаціями звертатись до:

**Mr. V.Mishalow, Dept. of Music
University of Sidney
Sydney 2006 N.S.W.
AUSTRALIA**

ФУНДАЦІЯ УВУ СПОНЗОРУЄ НОВИЙ КУРС «УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ПІСНІ І БАНДУРА» ВЛІТКУ 1985 РОКУ

В п'ятницю, 15 лютого 1985 р., в приміщенні Фондації Українського Вільного Університету відбулися сходини в справі нового курсу «Українські народні пісні і бандура», який відбудеться в УВУ в Мюнхені в днях 8 до 19 липня 1985 р. На сходинах були присутні проф. Петро Гой — голова фондації УВУ, проф. Віктор Китастих — викладач курсу, і Ліда Чорна — голова студентського комітету «Стежками батьків по Європі» при Фондації і одна з асистентів курсу.

Після великого успіху кобзарського курсу, який відбувся минулого літа в зв'язку із студійною поїздкою «Стежками батьків по Європі», було вирішено заснувати університетський акредитований курс української музики і гри на бандурі при УВУ. Цьогорічний курс ознайомить і розгляне елементи української народної музики в контексті порівняльної європейської народної музики. Особливу увагу курс присвячуватиме спорідненим темам, мелодіям і текстами народних пісень різних країн. Кожна пісня аналізуватиметься детально, виявляючи зміст вплетених в неї символів і як значення цього змісту сприяє зрозумінню культури даного народу.

В додатку, учасники курсу будуть мати нагоду вивчати пісні на українському народному інструменті — бандурі, що має важливе значення не тільки для української пісні, але й для української культури взагалі.

Це буде курс в категорії гуманістичних наук. Студенти можуть брати як «електів» і дістати три кредити.

Головним викладачем буде проф. Віктор Китастих, викладач літератури в Університеті Каліфорнії в Санта Барбара. Проф. Китастих є також головою світового Товариства Українських Бандуристів (ТУБ), референтом молодих кадрів при Капелі Бандуристів ім. Шевченка та довголітнім організатором і викладачем кобзарських курсів в Канаді та США. Його асистентом буде Юліан Китастих, музичний керівник Школи Кобзарського Мистецтва в Нью-Йорку, визначний виконавець і знавець українського традиційного кобзарського репертуару. Він був викладачем кобзарського курсу в Ратгерському Університеті та провадив численними кобзарськими курсами в США, Канаді й Австралії, — є членом Капелі Бандуристів ім. Шевченка і ансамблю «Гомін степів». Другим асистентом буде Ліда Чорна, член управи ТУБ, інструкторка Школи Кобзарського Мистецтва в Нью-Йорку і член ансамблю «Гомін степів». Вона викладала на курсах в США і Канаді та була ініціаторкою й організатором першого кобзарського курсу, який відбувся в Мюнхені минулого літа.

Просимо всіх зацікавлених негайно звертатися за докладнішими інформаціями і аплікаціями до Ліди Чорної або на адресу Фондації УВУ. З уваги на обмежену кількість учасників перші зголошені будуть мати першість. Просимо аплікантів зразу подавати адресу і число телефону при зголошенні:

SOCIETY OF UKRAINIAN BANDURISTS
84-82 164th Street
Jamaica, N.Y. 11432
U.F.U. FOUNDATION,
203 Second Avenue, New York, N.Y. 10003, U.S.A.

ЛЮБЛЮ ТЕБЕ, БАНДУРО

слова О.Лубської — муз. Гр. Назаренка

Гудуть вітри, торка-ють ві---жі

The first system of the musical score consists of three staves. The top staff is the vocal line, starting with a 2/4 time signature, followed by a 4/4 measure, and then a 2/4 measure with a 47-measure rest. The middle and bottom staves are the piano accompaniment, with the middle staff in treble clef and the bottom staff in bass clef. The key signature is one sharp (F#).

стру----ни, і со-ло-вії че-буть на весні. Люблю, люблю те-

The second system continues the musical score. The vocal line (top staff) has a 7-measure rest. The piano accompaniment (middle and bottom staves) continues with chords and moving lines. The key signature remains one sharp.

бе---, бан-ду----ро, люблю, люблю твої пісні.

The third system continues the musical score. The vocal line (top staff) has a 7-measure rest. The piano accompaniment (middle and bottom staves) continues. The key signature remains one sharp.

2. Ходила ти в по-хо-ди з ко--за-ка----ми, співала

The fourth system begins with a second system of the song. The vocal line (top staff) has a 7-measure rest. The piano accompaniment (middle and bottom staves) continues. The key signature remains one sharp.

пісню в бурі, у вогні; і вольну волю славила віка-----ми

The fifth system continues the musical score. The vocal line (top staff) has a 7-measure rest. The piano accompaniment (middle and bottom staves) continues. The key signature remains one sharp.

гей, гей у рідкії сторони.

3. Із кобзарем хо-ди-ла ти у па---

рі, де у бо-ях щербилел ме-чі, і не одні ко-

зацькі о----чі ка----рі китайков покрела у--но--чі.

4. Рости розмаси слава на ме

ги--- лі, і гра-є, грає дніпре-ва вода. Летять лі-та,
 не-наче гу--- си бі--лі, а ти, бандуро, вічна й молода,
 а ти, бандуро, вічна й молода.

Ансамбль бандуристів ім. Лесі Українки під керівництвом д-ра
 Ігора Якубовича. Мельборн, Австралія

УПРАВА УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ЦВИНТАРЯ-
ПАМ'ЯТНИКА

4111 Pennsylvania Avenue, S. E. Washington, D. C. 20746

пропонує всім українцям, їх рідним і приятелям стати будівель-
никами-власниками

УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПАМ'ЯТНИКА
МАВЗОЛЕЮ

закуповуючи заздалегідь крипти на поховання.
Від 1340 до 3438 дол. (Включає вічний догляд)

Також

Пропу прислати мені безкоштовні доклад-
ніші інформації про місця поховання на
Українському Національному Цвинтарі-
Пам'ятнику

- в Мавзолею
 в землі

Name .....
Street .....
City ..... State ..... Zip .....
Tel.: ..... Area Code .....

можна надбати місця поховання в землі і
передплатити всі обслугову похоронного дому,
перевіз, пам'ятник і т. д...

В хвилину потреби спершу звертайтеся до
нас. Ми порадимо, допоможемо і все залаго-
димо професійно і за нижчу ціну, ніж деінде.
Що докладніші інформації, без жодного зобо-
в'язання, просимо вислати купон на адресу:

Ukrainian Memorial, Inc.

P.O. Box 430

Dunkirk, Md. 20754

Або телефонувати на наш кошт (колект)
301-568-0630. Від вівторка до п'ятниці від 10:00
вранці до 4:00 по полудні.
В інший час: 301-855-8864.

KOBASNIUK TRAVEL AGENCY

Your leading Ukrainian — American Travel Agency

Established 1920

Cruises • Hotels • Foreign & Domestic Tours

Car Rentals

Immigration and Visitor Documentation

UKRAINE and EUROPE SPECIALISTS

Vera Kowbasniuk-Shumeyko
President

Anthony Shumeyko
Insurance Broker

157 Second Avenue
New York, N.Y. 10003

**УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА
ФЕДЕРАЛЬНА КРЕДИТОВА
КООПЕРАТИВА В НЬЮ ЙОРКУ**

- Дивіденда від ощадностей

7½% (квартально)

- Видаємо сертифікати
- Безкоштовне забезпечення на життя до 2,000 дол.
- Безкоштовне забезпечення позичок до 10,000 дол.
- Безкоштовне забезпечення ощадностей до 100,000 дол.
- Американ Експрес Грошові Перекази (Моні Ордерс) за мінімальну оплату (50 центів за Перекази до 500 дол. і 75 центів вище 500 дол.)
- Подорожні Чеки (Ам. Тревелерс Чекс), оплата 1% від суми чека
- Пенсійні конта ІРА
- Різні позички для членів Кредитівки
- За позички забезпечені уділами, тільки 10.2% річно
- Усі фінансові справи можна полагоджувати поштою

**ПАМ'ЯТАЙТЕ КЛИЧ:
“СВІЙ ДО СВОГО, А НЕ ДО ЧУЖОГО”**

Адреса Кредитівки:

304 East 9th Street, New York, N. Y. 10003

Tel.: (212) 533-2980 — (212) 533-0673

Адреса для листування:

Ukrainian Orthodox F. C. U.

P. O. Box 160, Cooper Station, New York, N. Y. 10276

Години урядування: кожного дня від 10-ої рано до 3-ої по пол. (крім понеділка і свят) і додатково ще в п'ятницю від 5-ої по пол. до год. 8-ої ввеч.

ПЕРША В НЬЮ-ЙОРКУ УКРАЇНСЬКА КОМП'ЮТЕРНА ДРУКАРНЯ

НАЙМОДЕРНІШІ АМЕРИКАНСЬКІ КОМП'ЮТЕРИ
ВЕЛИКИЙ ВИБІР УКРАЇНСЬКИХ ШРИФТІВ (понад 200)
МАГНЕТИЧНИЙ ДИСКОЗАПИС НА 300,000 ЗНАКІВ
ПОШИРЕНА ЕЛЕКТРОННА ПАМ'ЯТЬ
ВСІ УКРАЇНСЬКІ НАГОЛОСИ
НИЗЬКІ ЦІНИ.

БЕЗКОШТОВНА КОРЕКТА

Автоматична колюмнарно-табуляційна система
МИСТЕЦЬКЕ І ГРАФІЧНЕ ОФОРМЛЕННЯ
МОВНЕ РЕДАГУВАННЯ ТЕКСТІВ

ВИСОКОЯКІСНИЙ СКЛАД І ДРУК КНИЖОК, ЖУРНАЛІВ, БРОШУР,
ГАЗЕТ, АЛЬМАНАХІВ, БЮЛЕТЕНІВ, КАТ. ЛОГІВ, ЛЕТЮЧОК тощо
Спеціальна знижка на всі замовлення, одержані до Нового Року.

META PUBLISHING COMPANY

P.O. Box 54101, Linden Hill Sta.,
NEW YORK 11354, U.S.A.

Tel.: (718) 445-2836

НОВИЙ УКРАЇНСЬКИЙ РЕСТОРАН

бувший: "LESHKO COFFE SHOP"

*ГРАЙТЕ, ГРАЙТЕ НА БАНДУРІ:
СУМНО ТАК СИДІТИ.
ЩО ДІЄТЬСЯ НА ВКРАЇНІ
І ЧИЇ МИ ДІТИ?*

власники: **ДРОБЕНКО ІВАН, МАРІЯ та СИНІ**

Тому, що шефом кухні є сама власничка, провадить її в європейському смаку.

СТРАВИ щодня свіжі і смачно приготовлені.

ЩОДНЯ чотири роди ВАРЕНИКІВ.

УКРАЇНСЬКИЙ БОРЩ!

СВІЖІ ГОЛУБЦІ

Атмосфера мила і приємна.

Запрошуємо переконатись!

OUTGOING ORDERS!

Якнайкращих успіхів!!!

12/31/84

Dear Ukrainian Bandurists,

I was unfortunate to miss the event which took place Saturday. My father did attend the concert and was very grateful about its outcome. He told me about the sensation the banduras had created that left tears in his eyes. I am also very glad to see in your program booklet the many young performers who take bandura playing in pride to our native country, Ukraine.

I would also be interested in taking up lessons in playing the bandura again, but my hardship seems to lie on reading notes. As a Christmas donation, I am enclosing a money order payable to your society. May our native musical instrument, the bandura, be heard forever.

Sincerely,
Myron Buryk

30. XII. 84.

Молодці! Велику, важку
 ну роботу робите!
 А ще один доктор Вам напе-
 сить, а як на Концерті Ви
 як Бульхорстни Писну Купила
 Хайте.
 Риндрин Купили тиск нагарт
 свого сл. н. Батька
 Асаста Вам Боже і дя!
 Ірина Шинкаревна.

HRYHORY KYTASTY

КОБЗАР — (СТИЛІЗОВАНА БАНДУРА)

Тарілка з дерева, олія. Наталія
Цибильська, 1973 р., Австралія
із збірки В.Луціва

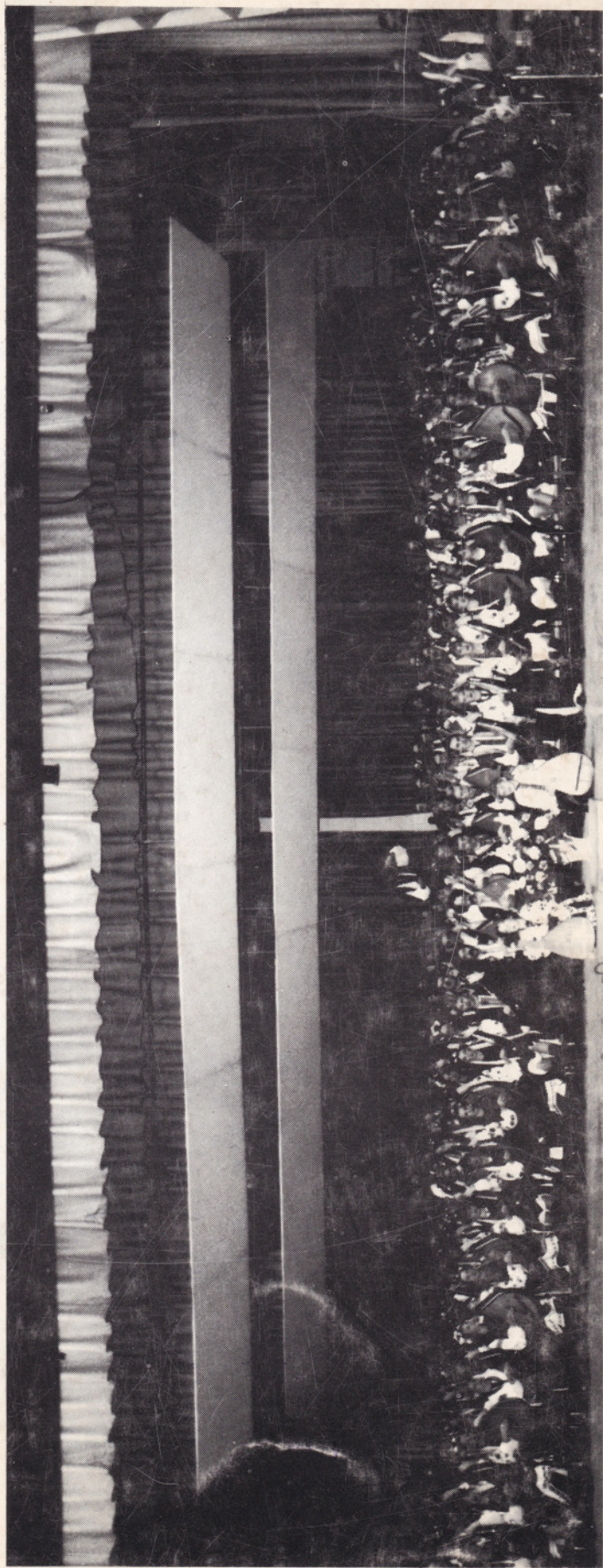
З М І С Т

Петро Гончаренко — ПРИВІТ МОЛОДИМ БАНДУРИСТАМ!	3
Ксеня Йовик — ЗА ЛАШТУНКАМИ З БРОДВЕЙСЬКИМИ БАНДУРИСТАМИ	5
ЗБІРНИЙ КОБЗАРСЬКИЙ КОНЦЕРТ	9
Андрій Горняткевич — ГРИГОРІЙ ТРОХИМОВИЧ КИТАСТИЙ	16
Прощай, Кобзарський Батьку, Григорію КитастиЙ	22
ПЕТРО КИТАСТИЙ	24
Костянтин Ухач-Охримович — КОДЕНСЬКА КНИГА	27
Віталій Мізинець — ПРО ДОЛЮ КОБЗАРІВ В РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ ..	31
Андрій Горняткевич — ЖІНКА Й БАНДУРА	38
Пантелеймон Куліш — ПОКОБЗАРЩИНА	39
РЕПРЕЗЕНТАНТКА ЖУРНАЛУ «БАНДУРА» НАДІЯ А.БЛЮЙ	40
Віктор Мішалов — ІШЕ ПРО БАНДУРУ НА УКРАЇНІ СЬОГОДНІ	41
АНДРІЙ КИТАСТИЙ	49
Кейті Оттенбахер — МАЙСТЕР МУЗИКИ	50
Ніна Марченко — КОБЗАРСЬКЕ БРАТСТВО	52
Ніна Галіон — АНСАМБЛЬ БАНДУРИСТОК ІМ. ЛЕСІ УКРАЇНКИ!	54
О.Н. — АНСАМБЛЬ БАНДУРИСТІВ "ГОМІН" З НЬЮ-ДЖЕРЗІ	55
Нам пишуть — АВСТРАЛІЯ	56
КУРС ПРИ УВУ УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ПІСНІ І БАНДУРА ..	57
Ольга Лубська — Гр. Назаренко — ЛЮБЛЮ ТЕБЕ, БАНДУРО!	58

Typesetting and Printing by:
META Publishing Co.
P.O. Box 54101, Linden Hill Sta.,
New York 11354
Tel.: (718) 445-2836

SCHOOL OF BANDURA
84-82 164th Street
Jamaica, N.Y. 11432

Збірний концерт бандуристів у Філадельфії 30 грудня 1984 р.